

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

36E JAARGANG

WOENSDAG 3 JANUARI 1951

No. 1755

Dezer dagen

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.*

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen;
R. Vandeputte; F. Versichelen.*

*Voor de niet gesigneerde artikelen is de commissie
van redactie verantwoordelijk.*

INHOUD

Blz.

Bij de intrede van 1951	4
Volksdemocratie	5
Rede van de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam	7
De Studiegroep voor een Europese Douane-Unie door <i>Dr M. Weisglas</i>	9
De toekomstige ontwikkeling van de beroeps- bevolking in Noordbrabant en het werk- gelegenhedsvraagstuk door <i>P. C. A. 't Hoen</i>	10
Ingezonden stuk:	
De waarde van het geld door <i>Ir P. L. Dubourcq</i> met naschrift van <i>Prof. Mr J. G. Koopmans</i>	14
Boekbespreking:	
Prof. P. Mahieu: De commerciële organisatie der onderneming, bespr. door <i>Dr J. C. M. van Rhee</i>	16
Geld- en kapitaalmarkt	16
Statistieken:	
Bankstaten	17
Stand van 's Rijks Kas	18
Katoenareaal en -productie	18

is er veel gesproken. Is er ook veel geluisterd? Men kan het luisteren laten, omdat men de boodschap al kent dan wel niet kennen wil. Het kan, dat op feestdagen waar de familieband de overhand heeft, beide motieven dooreenwerken. Bij alle wensen lijkt de actueelste, die uitgedrukt in het gedicht „Kracht” van de Genestet: „Ik wenschte mij een koopren kop”.

Zolang men die koelheid nog niet heeft acht men wellicht de kortste en duidelijkste toespraak neergelegd in een kristallen zinsnede van Thoreau — ook al een eeuw oud—: „The mass of men lead lives of quiet desperation”.

Als men het karakter van de rust daarbij niet miskent; juist als men wanhoopt is rust een zeer sterke kracht, als zij bewust wordt nagestreefd. En daar begint het op te lijken onder het eindeloos geschommel van spanningen en contraspanningen, waartussen de burger als een trekkop op en neer gaat.

Het gesprek over Nieuw-Guinea is ook al op het stadium zenuvenoorlog aan het uitlopen. Na tevoren gepubliceerde berichten over een mogelijke boycotactie in Indonesië — door verantwoordelijke autoriteiten daar met de meeste klem veroordeeld — komen thans prognoses over het uit-trekken uit de Unie. „Kalmte kan je redden” is een zegswijze, die toch zeker een pendant moet hebben in de Oosterse wijsbegeerte.

De waardige woorden althans, die Nehru voor zijn vertrek naar de ministersconferentie van het Britse Gemenebest heeft gesproken, doen inzien, dat een zeer vooraanstaand Aziatisch staatsman de leer van de vlam in de pan niet kan delen.

„Nicht klug für einmal, aber weise für immer”. Een veeleisende taakstelling, waar ook de groep, die men de Benelux-partners pleegt te noemen, mee worstelt. Thans is weer een stap gezet; vooruit of achteruit? Het oordeel hangt er mede vanaf, in hoeverre wens of werkelijkheid als uitgangspunt voor het meetlint wordt gekozen. Maar zij die op de bodem van de werkelijkheid staan, plegen dan ook met weinig tevreden te zijn.

Nationaal kan dat anders liggen. De Franse Minister-President eiste voor de ingediende defensie- en belastingvoorstellen het volle pond. Dat hij verkreeg met voor Frankrijk opvallende meerderheden.

Zo ook eisen de economische adviseurs in de Verenigde Staten thans een zeer scherp richten van de economische middelen op het militaire doel. Zeer ingrijpende beperkingen van het gebruik van enkele grondstoffen voor burgerlijke doeleinden zijn afgekondigd. En het percentage van de totale economische inspanning, dat voor bewapening zal worden gevegd, zal nog drastisch moeten worden verhoogd. Zelfs dan, meent men, zal dit nog gaan met niet meer dan een consumptieverlies van tien procent. In de Verenigde Staten — als elders — geldt een advies van een van Elsschot's figuren: „En houd je hoofd recht”.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

VERHUUR VAN SAFELOKETTEN

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

EXPORTMOGELIJKHEDEN

Wekelijks wordt het Netherlands Trade Bulletin naar duizenden geselecteerde adressen over de gehele wereld verzonden. Door dit orgaan in te schakelen brengt U Uw producten onder de aandacht van een geïnteresseerde lezerskring die — dit blijkt wel uit onze drukke correspondentie, die wij met het buitenland voeren — gaarne handelsbetrekkingen met Nederlandse firma's wil aanknopen.

Vraagt vrijblijvend een bezoek aan van één onzer Heren.

NETHERLANDS TRADE BULLETIN
Postbus 42 - Schiedam - Tel. 69300

HAV BANK - SCHIEDAM

COLLECTIEVE PENSIOEN-VERZEKERING

BELASTINGCONSULTATIEBUREAU A. L. F. LEVERINGTON

Medewerkers:

E. J. de Boer, Oud-Insp. d. Bel.
D. Sweep, Oud-Ontvanger d. Bel.
Mr. Dr. N. J. Feldmann, Bel. jur.
N. A. Schol, Candidaat Notaris.
Amsterdam: 1e Helmersstr. 95, Tel. 85508
Haarlem: Ged. Oude Gracht 11 b, Tel. 12468

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

Adverteer in de E.S.B.

ROTTERDAMSCH BANK

VOLLEDIG
BEHEER
VAN
VERMOGENS

250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

★

Schakel in 1951 de E.S.B. in!

NK F

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK

DELFT

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

kabelgarnituren, vulmassa en olie

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Bij de intrede van 1951.

Het nieuwe jaar zal, als gevolg van de internationale spanningen, zware eisen aan ons allen stellen. Een groot deel van wat wij in de afgelopen jaren aan welvaart weer hebben kunnen opbouwen, zal nodig zijn voor het opvangen van de gevolgen dier spanningen. We moeten thans aanzienlijk meer produceren dan een jaar tevoren: om onze — duurdere — import te betalen en ten behoeve van het defensieprogramma van de Westerse wereld. Daar ons — gelukkig — geen reserve aan productiecapaciteit ter beschikking staat, moeten wij meer produceren door verhoging van de efficiëntie. Men kan niet ontevreden zijn over wat er op dit terrein wordt gepresteerd en het is aannemelijk, dat op deze wijze nog belangrijk verdere resultaten zullen kunnen worden verkregen. Blijkt het noodzakelijk om offers van enig belang aan de consumptiemogelijkheden te brengen, dan zullen zij, die leiding geven, op overtuigende en inspirerende wijze het goede voorbeeld moeten geven. Dit voorbeeld zal gepaard moeten gaan met een zo rechtvaardig mogelijke verdeling van de offers over de verschillende lagen der bevolking.

Volksdemocratie.

Ieder spaarder moet, als compensatie voor zijn uitgestelde consumptie, investeerder en aandeelhouder worden, echter niet van de anonieme Staat, zoals in Rusland, maar van het bedrijf, waar hij werkzaam is. Niet gedictieerd van boven af, maar uit eigen beweging zal het Westerse bedrijfsleven de gedachte van het „volkskapitalisme“: de productiemiddelen niet meer door enkelen gemanipuleerd, maar in handen van millioenen *werkende* bezitters, waardoor deze naast hun actieve deelneming aan het productieproces ook nog een passieve, resp. controlerende functie zullen verkrijgen, moeten verwezenlijken en de scheppende arbeidskrachten van alle lagen tot een gemeenschappelijk doel moeten verenigen.

Rede van de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam.

Dit artikel bevat een verkorte weergave van de Nieuwjaarsrede van de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, Mr K. P. van der Mandele, waarin deze het herstel van Nederland, van Rotterdam en in vogelvlucht dat van West-Europa belichtte.

Dr M. WEISGLAS, De Studiegroep voor een Europese Douane-Unie.

Een bespreking van de op 30 en 31 October 1950 gedurende de 7e zitting van de Studiegroep voor een Europese Douane-Unie bereikte resultaten. Deze resultaten zijn, ondanks hun beperkte strekking, van betekenis door hun concreet karakter. Het praktische werk van de Studiegroep heeft zich tot dusverre beperkt tot het vraagstuk van het gemeenschappelijk tarief van invoerrechten bij invoer van goederen herkomstig uit niet van de tariefgemeenschap deel uitmakende landen. De Studiegroep heeft thans een tarieftechnisch instrumentarium voorbereid en aan de betrokken regeringen een drietal conventies ter tekening voorgelegd. Na de inwerkingtreding hiervan zal de eerste stap tot een Europese douane-unie zijn gezet. Onafhankelijk van de beoogde unie zullen deze conventies reeds terstond voor bedrijfsleven en Overheid praktisch nut opleveren, hetgeen de tot dusver verrichte werkzaamheden van de Studiegroep aan betekenis doet winnen.

P. C. A. 't HOEN, De toekomstige ontwikkeling van de beroepsbevolking in Noordbrabant en het werkgelegenheidsvraagstuk.

Er is een aanzienlijke begripsverwarring ontstaan over de omvang van de te verwachten bevolkingsgroei in

Noordbrabant en de daaruit voortspruitende noodzakelijkheid tot verruiming van de werkgelegenheid. Schr. tracht nu, aan de hand van de laatst bekende gegevens, de invloed en de mogelijkheden van industrialisatie en emigratie van verschillende gezichtspunten uit te benaderen, om zodoende de gevolgen van de te verwachten bevolkingsgroei voor het werkgelegenheidsvraagstuk zo scherp mogelijk te begrenzen. Daarbij werd, uitgaande van de toekomstige bevolkingsgrootte, een schatting gemaakt van de te verwachten omvang van de beroepsbevolking. Daarna werd nagegaan hoeveel arbeiders de verschillende werkgelegenheidsbronnen buiten de industrie nog zullen kunnen opnemen en hoe groot de omvang zal zijn van de resterende beroepsbevolking, die deels in de industrie werk zal moeten vinden, deels zal moeten emigreren.

— SOMMAIRE —

Au seuil de l'année 1951.

La nouvelle année sera exigeante pour nous tous. Nous devons augmenter considérablement la production pour être à même de payer l'importation renchérie, et pour l'exécution du programme de la défense. Etant donné que nous ne disposons pas d'une réserve potentielle de production, la première tâche qui s'impose c'est de relever davantage l'intensité productive. Si un sacrifice en produits de consommation se révèle nécessaire il ne serait qu'équitable que les différentes couches de la population en supportent les inconvénients par parts égales.

Le capitalisme démocratique.

Chaque épargnant doit chercher une récompense pour une consommation remise dans le placement de ses fonds, non pas dans le secteur public qui est anonyme, système pratiqué en Russie, mais comme actionnaire de l'entreprise où il travaille. Le secteur privé de l'occident doit réaliser spontanément, et non sous la contrainte d'un gouvernement, l'idée du capitalisme démocratique, c.-à-d. les biens productifs, ne doivent plus longtemps être manipulés par quelques privilégiés, mais doivent se trouver entre les mains de millions de propriétaires laborieux.

Le discours du président de la Chambre de Commerce de Rotterdam.

Cet article donne un résumé du discours prononcé par le président de la Chambre de Commerce de Rotterdam, M. K. P. van der Mandele, à l'occasion de la nouvelle année et dans lequel le conférencier traite de la reconstruction des Pays-Bas et de Rotterdam, il fait, en outre, un tour d'horizon de la reconstruction de l'Europe occidentale.

Dr M. WEISGLAS, Le groupe d'étude de l'Union Douanière de l'Europe.

Un examen des résultats réalisés par le groupe d'étude de l'Union Douanière de l'Europe qui a tenu sa 7e séance les 30 et 31 octobre. Ces résultats, malgré leur portée restreinte, sont significatifs dans leur caractère concret.

P. C. A. 't HOEN, Le développement futur de la population professionnelle du Brabant septentrional et le problème du marché du travail.

On examine dans cet article les conséquences que l'accroissement de la population de la province de Brabant septentrional aura pour le marché du travail, c.-à-d. si, et dans quelle mesure le rythme de l'industrialisation et de l'émigration doit être accéléré.

Bij de intrede van 1951

Het nieuwe jaar zal, als gevolg van de internationale spanningen, zware eisen aan ons allen stellen. Het zal wellicht met opgewektheid begonnen worden door wie daarin een taak, zij het een moeilijke taak, ziet en de „uitdaging van het lot”, om met Toynbee te spreken, aanvaard heeft. Ons hier tot het economische beperkende, weten wij wel haast zeker dat een groot deel van wat wij in de afgelopen jaren aan welvaart weer hebben kunnen opbouwen nodig zal zijn voor het opvangen van de gevolgen dier internationale spanningen.

Inderdaad hebben wij allengs weer voor grote delen van ons volk een zekere welstand kunnen opbouwen. De productiecijfers hebben hun stijgende beweging voortgezet en deze zelfs in de allerlaatste maanden van het jaar op opmerkelijke wijze versneld, zoals moge blijken uit onderstaand staatje.

Indexcijfers van de industriële productie, 1938 = 100.
(na uitschakeling van de ongelijke lengte der maanden)

1946	1947	1948	1949	Sept. 1949	Oct. 1949	Sept. 1950	Oct. 1950
74	94	113	126	130	138	152	156

(Centraal Bureau v. d. Statistiek)

Dat de stijging van deze cijfers niet gepaard is gegaan met een uniforme stijging van de consumptie, betekent dat wij een belangrijk deel van de productietoename hebben kunnen aanwenden voor de verhoging van investeringen, waardoor wij voor de toekomst over een omvangrijk en beter apparaat beschikken. Ofschoon hierover exacte cijfers ontbreken, is zowel aan het beloop van de bouwbedrijvigheid als aan dat van de productie in de metaalnijverheid en de invoer van productiemiddelen deze toename van de investeringen waar te nemen en de Minister van Economische Zaken heeft nog kort geleden medegedeeld, dat deze thans 20 pCt uitmaken van ons nationaal inkomen, investeringen zowel als inkomen netto berekend.

Indien men hieraan zou kunnen toevoegen, dat een onderdeel van de productietoename is kunnen aangewend worden tot vermindering van ons betalingsbalanstekort, dan zou er zelfs reden tot tevredenheid zijn, doch hier komen we aan één der kernpunten van de economische moeilijkheden van dit oogenblik. Als gevolg van de internationale spanningen op politiek gebied en de daarop gevolgde verhoging van de defensie-inspanningen heeft zich een prijsstijging op de wereldmarkten voorgedaan, die gepaard is gegaan met een achteruitgang in de ruilvoet t.o.v. het buitenland. We moeten thans aanzienlijk meer — sommigen spreken van een milliard gulden — produceren om onze import te betalen dan een jaar tevoren het geval was.

De prijsindexcijfers op de wereldgrondstoffenmarkten zijn enige tientallen procenten gestegen, welke stijging door de prijzen der afgewerkte producten slechts zeer ten dele wordt gevolgd. Deze stijgingen zijn thans aan de in- en uitvoercijfers nog slechts voor een klein gedeelte te zien, daar deze t.o.v. de marktprijzen enige maanden vertraging vertonen. De laatste invoercijfers vertonen echter deze prijsstijging ook reeds duidelijk.

Het is zeer goed mogelijk, dat deze tendentie zich in de komende maanden verder voortzet en dat op deze wijze nieuwe eisen aan ons productievermogen worden gesteld, zonder dat we daarvan onmiddellijk de vruchten

plukken. Van veel meer belang is echter, dat daarnaast, naar thans voor ieder duidelijk kan zijn, een regelrecht beroep op ons productievermogen zal worden gedaan ten behoeve van het defensieprogramma van de Westerse wereld. De grauwe werkelijkheid is nu eenmaal, dat, terwijl de Westerse geallieerden uit de tweede wereldoorlog in snel tempo hun legers naar huis hebben gezonden, in de Oostelijke landen omvangrijke legers op de been zijn gehouden en dat op die wijze het evenwicht ernstig verstoord is. Herstel van dit evenwicht vereist inderdaad belangrijke spanningen, die als een prijs gezien moeten worden voor een mogelijke handhaving van vrijheid en vrede tegelijkertijd.

De Verenigde Staten verrichten op het oogenblik een zeer belangrijke prestatie om de achterstand in te halen. Het is duidelijk, dat West-Europa, dat op een zo directe wijze bij de strijd om vrijheid en vrede is betrokken, daarbij niet inactief kan blijven en het zal inderdaad de nodige besluitvaardigheid van deze bedachtzame landen vergen om deze stappen in versneld tempo te verrichten. Economisch is hun gevolg duidelijk. Een herhaling van de fenomenale defensie-inspanning, die de Verenigde Staten in 1941 en 1942 hebben te zien gegeven, zal reeds daarom niet mogelijk zijn, omdat in die jaren werd beschikt over een reserve aan productiecapaciteit in de vorm van werkloze arbeiders en werkloze fabrieksinstallaties, die ons thans niet ter beschikking staan; noch hier, noch daar, en gelukkig maar. Massale werkloosheid bestaat op het oogenblik niet en dit is één van de duidelijkste verbeteringen in de sociale toestand, die we sinds de grote crisis — en niet slechts bij toeval, doch met volle bewustheid — hebben nagestreefd en tot zover ook verwekelijkt. Doch het betekent in de huidige omstandigheden tegelijkertijd, dat deze gemakkelijke wijze om de defensie-inspanning te verrichten ons thans niet ter beschikking staat.

Zo wordt dan het oude refrain van de laatste jaren weer bijzonder actueel: meer produceren door verhoging van de efficiëntie. Ongetwijfeld wordt op dit terrein tegenwoordig het nodige gedaan. De bureaux van de efficiëntieingenieurs zijn met werk overladen en werken gestadig en systematisch aan één verbetering van de werkwijze in vele bedrijven. De belangrijke stijging van de arbeidsproductiviteit, die in de laatste jaren is opgetreden, is zeker ook een gevolg van deze gestadige arbeid.

Het verheugende is, dat ook de vakbeweging meer en meer blijk geeft zich voor deze vraagstukken te interesseren en tot oplossing mee te werken. Zij assumeert ook de deskundigen, die haar op deze terreinen moeten voorlichten en zij verricht, tezamen met de efficiëntiebureaux, hoogst waardevolle psychologische arbeid bij het verspreiden van deze gedachte. Men kan dus niet ontevreden zijn over wat er op dit terrein wordt gepresteerd en de achterstand, die Nederland nog ongetwijfeld heeft in te halen, maakt het aannemelijk, dat op deze wijze nog belangrijk verdere resultaten zullen kunnen worden verkregen. Het is te hopen — maar het is niet waarschijnlijk —, dat aldus door productievermeerdering de hierboven geschetste nieuwe taken zullen kunnen worden aangevat zonder dat dit vermindering van verbruiksbehoefte medebrengt. Zolang het kan, moet het worden geprobeerd, doch wanneer het niet kan, moet worden gerekend op de medewerking van allen om een zeker offer aan verbruiksmogelijkheden te brengen. Als het in dit tijdsgewricht gaat, zoals wij menen, om de beveiliging van onze cultuur, zullen daartegen-

over minder-essentiële stoffelijke behoeften onbevredigd moeten blijven, willen we althans als generatie een plaats in de geschiedenis waard zijn. Dat daarbij alleen iets kan bereikt worden indien het goede voorbeeld op overtuigende wijze wordt gegeven door hen die leiding geven, is een bekende waarheid. Het voorbeeld zal overtuigend en inspirerend moeten zijn, doch het voorbeeld alleen zal niet voldoende zijn. Wanneer offers van enig belang moeten

worden gebracht aan de consumptiemogelijkheden, zullen deze door de brede lagen van de bevolking eveneens moeten worden gebracht, eenvoudig omdat hun aantal het onmogelijk maakt het zonder hun medewerking klaar te spelen. Vandaar juist dat wij spraken van een voorbeeld. Dit voorbeeld zal gepaard moeten gaan met een zo rechtvaardig mogelijke verdeling van de offers over die verschillende lagen der bevolking.

Volkskapitalisme

Men schrijft ons:

Niemand zal kunnen en willen ontkennen, dat het Westen economisch in een noodtoestand verkeert en hoewel ontegenzeggelijk verschillende Europese Staten er structureel — en daardoor financieel — beter aan toe zijn dan ons eigen land en misschien ook betere vooruitzichten hebben, toch zal de verwoesting en verarming van praktisch de gehele wereld uiteindelijk zich bij ieder individu, groep of volk doen gevoelen.

De verwezenlijking van de twee tendenties, die onze eeuw beheersen:

a. volstreekte politieke onafhankelijkheid van vroeger afhankelijkke of semi-afhankelijke gebieden;

b. radicale sociale omwenteling der gehele samenleving zijn nog in volle gang. Terwijl het Westen echter de politieke onafhankelijkheid van zijn vroegere invloedssferen weinig meer dan passief moet aanvaarden, kan het bij de sociale omwenteling een zéér actief deel hebben, daar deze zich ook tot de Europese landen zal uitstrekken. Wil men voorkomen, dat de omwenteling zich *revolutionair* voltrekt, dan dient men zich duidelijk bewust te worden, welke structuurveranderingen nu aan de orde van de dag zijn en zich de vraag te stellen, of het niet beter zou zijn, dat vrijwillig en uit eigen beweging in de praktijk te brengen, wat ons anders met geweld en door de nood der tijdsomstandigheden afgedwongen wordt.

Wanneer men van de veronderstelling uitgaat, dat sociale omwenteling niets anders kan betekenen dan die faze onzer ontwikkeling waar te maken, aan welke wij *historisch* toe zijn, dan verdwijnt daarmee aan de ene kant de vrees voor een van buiten af opgelegd systeem, maar aan de andere kant tevens de hoop, om met ons stelsel jonge landen gelukkig te kunnen maken.

„Es ist schade, dass wir nie zur selben Zeit dasselbe denken“ heeft Goethe gezegd. Dit mag waar zijn, maar men mag toch nooit over het hoofd zien, dat het levensrythme het geheim van elke menselijke vooruitgang is.

Om op de noodtoestand terug te komen, waarin Europa verkeert, de hoofdoorzaak daarvan — zo is de meest gangbare opinie — moet gezocht worden in de voortdurende Russische bedreiging. Deze opvatting is niet alleen onjuist, maar tevens voor ons zelf zeer misleidend en uiterst gevaarlijk.

Natuurlijk bestaat er een Russische bedreiging; echter geen *totale*, zoals algemeen verondersteld wordt, en hoewel het niet gemakkelijk is, deze precies te specificeren en te analyseren en in scherp omliggende vakjes in te delen, zal duidelijkheidshalve hiertoe niettemin een poging worden gedaan.

Men kan o.i. spreken van

- a. een Russisch imperialisme;
- b. een Russische ideologie;
- c. een Russisch economisch stelsel;

en het verwarrende is, dat de Sovjets met een buiten-

gewone handigheid alle drie de doelstellingen door elkaar gebruiken en uitspelen ter verwezenlijking van hun uiteindelijk opzet.

Het Russisch imperialisme.

Wanneer men over Russisch imperialisme spreekt en meent, dat de Sovjet-Unie nog aan ouderwetse, horizontale gebiedsuitbreiding denkt, dan heeft men het bij het verkeerde eind. Het moderne imperialisme is gericht op:

1. *uitbreiding* van de eigen productiegebieden, om aan de satellieten economisch iets te kunnen bieden;

2. *ontzegging* van andere productiegebieden aan de tegenstander en deze indien mogelijk voor eigen voordeel te benutten.

Rusland heeft zich daarom in '1945 onmiddellijk meester gemaakt van het Oppersilezische ijzer- en staalcentrum; van het Roemeense petroleumgebied; van de Mandsoerijse industrie en het is thans bezig van Sinkiang een Roerbassin te maken en dit aan zich te binden. Dat de Russen uit dit oogpunt alles in het werk zullen stellen om aan het Westen de Afrikaanse en Zuid-Oost-Aziatische productiegebieden te ontnemen, is te voorzien, waarop het Westen slechts één antwoord kan geven: deze volgens Truman's point IV zo vlug en zo onbaatzuchtig mogelijk tot bloei en ontwikkeling te brengen.

Bezien wij het Russisch imperialisme eenmaal door deze bril, dan behoeft het geen verwondering te baren, dat het conflict in Korea *onmiddellijk* na Mao Tse Toeng's opzienbarende verklaring, dat Rood China het niet zonder het Westerse kapitaal kan stellen, is uitgebroken. Het Westen had op Rusland door erkenning en hulpverlening aan Rood China een grotere overwinning behaald dan door over de 38ste breedtegraad te trekken. Het is te hopen, dat de les van Korea voldoende zal blijken en dat het Westen verdere *soortgelijke* Russische provocaties laat voor wat zij zijn. Na het succes van deze eerste poging zal de Sovjet-Unie stellig een tweede en derde front willen openen, want uitputtende oorlogen, die anderen voeren, zijn veel minder gevaarlijk voor Rusland dan een *productieve* Westerse bijdrage tot de opbouw der Aziatische wereld.

Samenvattend zou men kunnen zeggen, dat het moderne imperialisme (onverschillig wie zich daaraan bezondigt) een „*common wealth*“-*verbond* moet blijken met het doel om de eigen productiemiddelen in de ruimste zin van het woord, kapitaal, arbeidskrachten en goederen, aan onontwikkelde gebieden ter beschikking te stellen. Daar het productievermogen der Sovjet-Unie vergeleken bij het Westen ver ten achter is, kan het Russische imperialisme zich voorlopig alleen *negatief* doen gelden. In dit licht bezien lijkt het meer dan onwaarschijnlijk, dat Rusland een gewapend conflict dat uitlokken, want zijn *positief* imperialisme, *zijn* Commonwealth, wordt pas mogelijk, wanneer zijn productievermogen met dat van het Westen gelijke tred kan houden.

„Lass andere Völker miteinander Krieg führen! Du, glückliches Oesterreich heirate“, was het parool van het

Huis Habsburg. Het is typerend, dat juist dit devies op het Warschause Vredes-Congres door de Russen is aangehaald en veel indruk heeft gemaakt. Trouwens de gehele vredesbeweging, is niet te onderschatten, daar zij door tientallen miljoenen niet-communistische aanhangers uit alle landen gesteund wordt; bijv. door de Wereld-Vakvereniging met 70 miljoen leden; de internationale democratische Vrouwen-Federatie met 80 miljoen leden; de Wereld-Federatie der democratische Jeugd met 60 miljoen leden en de Internationale Studenten Unie, die afdelingen in 54 verschillende landen heeft.

De Russische ideologie.

Onder Russische ideologie moet men o.i. verstaan, dat de georganiseerde maatschappij, de Staat, het uitgangspunt — dus primair — in de samenleving is en het individu *secundair*. Het Westen denkt net andersom, want daar vormt het individu de cel, waaruit de samenleving ontstaat; zodat men als tegenstelling van een collectieve en een individuele dynamiek, of van een mechanische en een organische levenshouding zou kunnen spreken. In de Sovjet-Unie neemt de Staat het initiatief op geestelijk gebied; in het Westen het individu. Deze Russische levenshouding is in het ontkerstende Europa met de toenemende mechanisatie en standaardisatie van het dagelijks leven ontegenzeggelijk een geweldig gevaar, vooral omdat ook hier de inmenging van de Staat op praktisch alle gebieden, waar vroeger het particulier initiatief heerste, zich doet gelden. Het weer terugdringen van de Staat, die in tijden van nationale bedreiging en gevaar, zoals bijv. oorlog en de liquidatie daarvan, moest ingrijpen ter wille van het algemeen belang, moet een van onze voornaamste taken zijn, wil het Westen *Westers* blijven. Hoewel de Russische ideologie ons dus van *buiten af* voorgespiegeld wordt, moet zij en kan zij alleen van binnen uit overwonnen worden en heeft zij zodoende in feite niets met de Sovjet-Unie uit te staan. Daarom betekent ook een eventueel nabootsen of een gedeeltelijk overnemen van het *economisch stelsel* der Russen niet het minste geestelijke gevaar voor het Westen, mits wij het op Westerse wijze ten uitvoer brengen.

Het Russisch economisch stelsel.

Toen in 1917 in Rusland de bloedigste aller revoluties der moderne geschiedenis uitbrak, was dit land aan de liquidatie van zijn feodaal systeem toe, dat het Westen al met de Franse revolutie over boord had gegooid. Het grootgrondbezit werd verdeeld en de lijfeigenschap werd afgeschaft. Dat deze revolutie ook het begin van het eind van het liberale tijdperk betekende, zou pas later blijken. Het afsluiten van de Sovjet-Unie van de buitenwereld en het weigeren van buitenlands kapitaal voor de opbouw van het industriële Rusland, was in de eerste plaats een uiting van vrees voor buitenlandse interventie en een maatregel ter bescherming van de weinig populaire nieuwe Staat. Dat daardoor het werkterrein van het Westen en met name dat van Duitsland aanzienlijk verkleind werd, was pas een secundaire doelstelling der Russen. Zij verkondigden de stelling, dat de potentiële rijkdommen van een land uitsluitend diens eigendom zijn, waarmee zij enerzijds de liberale leuze van „mein Feld ist die Welt” te niet deden, anderzijds echter het bewijs moesten leveren de gehele opbouw van hun onmetelijke Rijk uit eigen kracht en met eigen middelen te kunnen bewerkstelligen. Communist of geen communist, de gehele wereld zal met bewondering, ja zelfs verbijstering, deze weergalozes prestatie moeten erkennen, vooral wanneer men bedenkt, dat bij het uitbreken van de revolutie een groot percentage der Russische bevolking nog analphabeet was. Daar de Sovjets het bezit en de bezitters volledig geliquideerd hadden, ondervonden zij geen tegenstand bij de verwezenlijking van de marxistische theorie, dat de productie-

middelen eigendom van de gemeenschap. (gemeenschap = Staat) hoorden te zijn.

Het was verbazend, dat deze hoofdschotel der marxistische leer toen zo weinig indruk op de socialisten der Westerse landen maakte. In Duitsland, Oostenrijk en Hongarije waren in 1918 eveneens revoluties uitgebroken, die echter binnen weinige maanden in een heel gematigd socialistisch bewind overgingen. De reden daarvoor was, dat het gehele Westen, direct of indirect, van de geweldige rijkdommen geprofiteerd had, die de koloniale mogelijkheden uit alle delen der wereld gedurende het liberale tijdperk aangetrokken hadden, zodat de socialisten meer gewicht legden op een rechtvaardige verdeling der aardse goederen dan op toe-eigening van de productiemiddelen. Het gevolg was, dat de sociale diensten en instellingen algemeen verbeterden en dat de levensstandaard der werkende klasse zeer verhoogd werd, waardoor een sterke uitbreiding van de verbruiksindustrie (het massa-artikel) ontstond. Amerika en ook ons land waren zo rijk na de eerste wereldoorlog, dat zij miljarden aan vriend en vijand konden lenen voor de wederopbouw en de omstelling hunner economieën. Pas met de Amerikaanse beurskrach van 1929 begon men te beseffen, dat er iets mis en aan het veranderen was en toen Hitler met de leuze kwam: „Unser Kapital ist unsere Arbeit”, werd het de meesten duidelijk, dat ook in het Westen een omwenteling op komst was.

De tweede wereldoorlog met zijn verwoestingen en vernielingen ligt nog vers in ons geheugen en de kapitaalafbraak door demontage, ontmanteling en stopzetting van bedrijven gaat nog steeds door. Na 1945 werden haast alle koloniale verhoudingen met het Westen verbroken. Nieuwe Staten ontstonden, die soms niet bereid, maar meestal niet in staat zijn, de miljarden-investeringen van het moederland terug te betalen. Alle Westeuropese landen, overwinnaars en overwonnenen, waren zo uitgeput door de totale oorlog; dat miljoenen door de hongerdood bedreigd waren en hun voortbestaan alleen aan de geallieerde hulpverlening te danken hebben.

Heel, heel langzaam kon en kan Europa de balans van het verleden opmaken. Engeland was het eerste (en enige) land, dat een directe lening van ca \$ 4,2 mrd van de Verenigde Staten ontving na de oorlog. Toen deze echter als boter voor de zon wegsmolte, begreep Amerika, dat dergelijke experimenten niet herhaald behoeften te worden met andere Europese landen. Zodoende ontstond het Marshall-plan, dat als een rem tegen de totale ineenstorting van de Westerse economie en als een eerste bijdrage tot haar wederoprichting bedoeld was. Inderdaad hebben alle Europese landen met de Marshall-hulp hun allergrootste noden kunnen lenigen, de allernoodzakelijkste herstelwerkzaamheden kunnen verrichten en met de wederopbouw kunnen beginnen, waarvoor Europa de Verenigde Staten niet dankbaar genoeg kan zijn. Maar afgezien van het feit, dat de Marshall-hulp in 1952 ophoudt dient men zich terdege rekenschap te geven van het feit, dat schenkingen en leningen, die men toch niet terug kan betalen, op de duur eerder demoraliserend dan stimulerend werken.

Dit hebben zich de Engelsen het eerst duidelijk gerealiseerd en zij hebben met een bewonderenswaardige inspanning de tering naar de nering gezet met het gevolg, dat zij op 1 Januari 1951 hun plaats als *gelijkwaardige* economische partner tegenover de Amerikaanse bondgenoot innemen. „Wir müssen uns emporhungen!” heeft Hitler eens uitgeroepen. Wanneer ooit een *geheel* volk dit volbracht heeft, zo is het het Engelse, wat des te meer erkenning verdient, omdat dit onder een Labour-regering kon geschieden, die aan haar aanhangers een rechtvaardige verdeling der aardse goederen heeft beloofd.

Na de ongelukkige loop der gebeurtenissen in Korea en de enorme uitgaven, die zich de Verenigde Staten

willen en moeten getroosten voor de defensie, is het wel iedereen duidelijk geworden, dat Amerika, zelfs indien het dit wenste, niet de wederopbouw van de gehele wereld kan bekostigen. Willen wij ons continent weder opbouwen, dan moeten wij dit met eigen middelen en uit eigen kracht financieren. Onze staatskassen zijn echter leeg; ons privé-bezit is door het verlies van Indonesië, door vermogensheffingen enz. zéér geslonken; onze bedrijven zijn door het door de Duitsers ingevoerde en daarna gehandhaafde belastingstelsel uitgehold en practisch zonder voldoende reserves.

Terloops zij hier opgemerkt, dat de Duitsers in hun eigen land een tegenovergestelde economische politiek gevolgd hebben. De Duitse industrie heeft zelfs na de oorlog en met toestemming van Dr Ehrhard enorme belastingvrije reserves kunnen opbouwen en milliarden in haar eigen concerns kunnen investeren. Een veranderd belastingstelsel zal nu hieraan gedeeltelijk een einde moeten maken, want anders is de Regering te Bonn niet in staat om haar deel tot de Westerse bewapening bij te dragen.

Aanpassen, sparen, verlaging van de levensstandaard, verhoging van de productie, verlenging van de werktijd, zijn de remedies, die de diverse Europese regeringen aanbevelen om de begrotingen sluitend te maken en om nieuw kapitaal te scheppen. Aan de ene kant ontbreken in de Westerse landen echter de dictatoriale volmachten om drastische maatregelen van boven af op te leggen en misschien ook de overtuiging, dat deze afdoende zouden helpen; aan de andere kant is het bedrijfsleven zeer beknot in zijn privé-initiatief, zodat het progressieve denkbeelden, zover het deze heeft, niet zonder meer in de praktijk kan brengen.

En toch zijn de *voortuitstrevende ideeën* deze keer bij de voor *reactionnair* uitgemaakte Westerse industrie ontstaan.

Van de stelling uitgaande:

- a. dat het Westerse productie-apparaat zo vlug en zo efficiënt mogelijk hersteld en opgebouwd dient te worden;
- b. dat het geestelijk verworven goed van het liberalisme

en het socialisme: vrijheid, gelijkheid en broederschap geëerbiedigd en gewaarborgd moet blijven;

c. dat ons *enig* en ons *aller* kapitaal onze *arbeid* is, waarvan wij *allen* een gedeelte moeten sparen en tot het *welzijn van allen* moeten investeren, komt men tot de conclusie, dat dit in de praktijk tot *volkskapitalisme* moet leiden, daar ieder spaarder, als compensatie voor zijn uitgestelde consumptie, *investeerder* en *aandeelhouder* moet worden. Echter niet van de anonieme Staat, zoals in Rusland, maar van het bedrijf, waar hij werkzaam is. Daardoor zullen ook in het Westen de productiemiddelen niet meer door enkelen gemanipuleerd worden, maar op de duur in handen van miljoenen en miljoenen individuele *werkende* bezitters komen, waardoor deze *naast* hun actieve deelneming aan het productieproces ook nog een passieve, resp. controlerende functie zullen verkrijgen.

In Frankrijk, in Engeland, in Duitsland en vooral in Amerika zijn tal van bedrijven (vooral sterk kapitaalvormende industrieën, zoals de basisindustrieën) al in „*property-owning*” *werkgemeenschappen* veranderd en met trots kan vermeld worden, dat de Philips' Fabrieken in Eindhoven ca één jaar geleden aan de arbeiders de vrijheid gegeven heeft een gedeelte van hun *lonen* in certificaten Philips om te zetten.

Wanneer de nood en verwarring nog verder zal stijgen — en dat moet helaas verwacht worden — kan alleen nog een eerlijk en royaal beroep op de mens deze tot een nieuwe *geestelijke* inspanning bewegen. Niet gedictieerd van boven af, maar uit eigen beweging zal het Westerse bedrijfsleven de gedachte van het *volkskapitalisme* moeten verwezenlijken en de *scheppende arbeidskrachten* van *alle lagen* tot een gemeenschappelijk doel moeten verenigen.

„Wat dan”, vroeg een groep wantrouwende arbeiders aan een industrieel, „wanneer wij door hard sparen eenmaal de bedrijven bezitten?”. „Dan kunnen jullie ons eruit gooien, indien jullie met onze leiding niet tevreden zijn”, was het antwoord. „Wij kunnen niet meer doen dan jullie de legale weg daartoe effenen”.

Dit was de uitdaging van een *vrij, vrij mens* aan *vrije medemens*, die niet naliet diepe indruk te maken.

Rede van de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam

Aan de Nieuwjaarsrede van Mr K. P. van der Mandele, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, ontlentlen wij het volgende:

Het herstel van Nederland.

Het is niet op een gelukkig ogenblik, dat onze nieuwe Kamer haar arbeid moet opvatten: als geheel laat de economische toestand van het land, wij behoeven het niet te verbergen, zich niet gunstig aanzien. Zeker, er zijn factoren, die het tegendeel schijnen aan te wijzen: geen werkloosheid, geen staking, stijgende productiecijfers, thans ook stijgende zeevrachten, vestiging van nieuwe industrieën. Maar het uiteindelijk resultaat van al ons werken en streven is tenslotte toch, dat de handelsbalans scheef hangt en dat het evenwicht van de betalingsbalans ver te zoeken is. Het jaar 1949 gaf ons te dien aanzien moed en hoop op verbetering; het jaar 1950 heeft bitter teleurgesteld. Het resultaat vindt men uitgedrukt in onze positie bij de nieuw in het leven geroepen Europese Clearing, waarin wij na enige maanden reeds volkomen dreigen vast te lopen, met, na Duitsland, de slechtste cijfers van alle deelnemers.

De vage vrees, die ons dus pijnigt en ons dagelijks pijnigen moet, is: kunnen wij ons nog wel losmaken uit deze, steeds nauwer toegehaalde, economische strikken?

* *

Hoe komt het, zo stellen wij ons de eerste vraag, dat, terwijl importen, ook van grondstoffen, toenemen, en de productiviteit als geheel stijgende is, onze export relatief afneemt en wij noodzakelijkerwijs naar de positie drijven van een handelsman die slechte zaken doet, daarmee voortgaande alsmaar verarmt en alleen nog tijdelijk door een rijk familielid — Mr. Marshall — op de been wordt gehouden? De oorzaken, althans verschillende er van, schijnen voor de hand te liggen.

De welvaart, die ons gewerd uit onze vroegere nauwe verbinding met Indonesië, is voor het ogenblik voor driekwart weggeslonken. De handelsrelaties met Duitsland liggen nog moeilijk en hebben nog niet het peil van vroeger kunnen bereiken. De export naar andere overzeese streken heeft men blijkbaar nog niet voldoende — de getallen geven het aan — kunnen opbouwen.

Blijkbaar was er geen noodzaak voor. De industrieën, volgeboekt met orders, hebben hun afzet grotendeels in het eigen land kunnen vinden. Om te beginnen al voor de aanvulling van al hetgeen in de bezettingsjaren was vernietigd en weggevoerd; daarna, toen iedereen tamelijk voorzien was en het distributie-apparaat kon worden opgeheven, kwam Korea met een nieuwe golf van vraag naar alles los, die het de fabrikant opnieuw gemakkelijk maakte en hem niet voor de noodzaak zette om rug en armen te strekken teneinde nieuw afzetgebied te veroveren.

De twee elementen van het nadelig verschil in onze balans liggen nu duidelijk vóór ons. Wij hebben *te veel* voor eigen gebruik opgenomen en daardoor dollars in gulden omgezet; wij hebben *te weinig* aan het buitenland geleverd en daardoor die gulden niet weer in andere, liefst harde, valuta kunnen converteren.

Vraag nummer één. Hebben wij dan werkelijk een te grote consumptie? En kan men werkelijk volhouden, dat de brede schare der bevolking zoveel meer krijgt dan wat men gewoonlijk het „noodzakelijke pakket” noemt?

Richten wij de blik over de grens, naar het Westen, naar Engeland, waar de Regering haar eigen mensen telkens weer durft te ontnemen wat zij gewoon zijn als hun eerste levensbehoeften te beschouwen. Scherpe rantsoenering zelfs op dat, wat voor de Engelsman altijd het substantiële van zijn maaltijd was: een flink stuk vlees. Maar het resultaat is dan toch maar, mede daardoor, geweest dat de Brit, zijn oude fierheid hernemend, zijn bedelaarspak wegwerpt en zijn weldoener onder dankzegging mededeelt, dat hij van gaven van Santa Claus en van kerstgeschenken verder afstand meent te kunnen doen.

Is ons volk, in zijn geheel, moreel in staat en bereid om zichzelf deze discipline, deze zelfonthouding op te leggen om dat grote goed: economische, financiële en daardoor politieke zelfstandigheid te herwinnen? Om eigen belang, eigen voordeel en zelfgenoegzaamheid achter te stellen bij dat grote gemeenschapsbelang? Is dit te bereiken, zo vragen wij, en hoe?

Vraag twee. Hoe kunnen wij de — laten wij hopen tijdelijk — verloren terreinen in het verre Oosten en in het nabije Oosten, ons achterland, economisch herwinnen? Hoe kunnen wij nieuwe exportgebieden voor ons ontsluiten? Hoe kunnen wij handelsbalans en betalingsbalans in evenwicht brengen, als het kan naar de goede kant doen doorslaan? Hoe kunnen wij de deviezenreserve aanmerkelijk versterken? Een taak, die voor ons des te moeilijker is geworden, nu een deel van ons productievermogen niet voor economisch-nuttige, aan voor-uitvoer-bestemde artikelen kan worden aangewend, maar, helaas, voor herbewapening moet dienst doen.

Ook nu weer wenden wij de blik naar het Westen. Men weet hoe Sir Stafford zijn mensen aan het werk heeft gezet, niet om het aanzien van de Londense city rond St. Paul's weder presentabel te maken, maar wel om allen, werkgemers zowel als werknemers, te drijven naar de productieve werken, die zijn land weer uit zijn minderwaardig-afhankelijke positie zouden kunnen redden. Cripps ligt nu, afgetoofd, voor herstel op het ziekbed; maar had hij schoner kerstgeschenk aan zijn volk kunnen geven dan de brief aan Washington, dat Groot-Brittannië zijn economische zelfstandigheid herneemt?

Onze gedachten gaan nog westelijker, naar het commando door Truman gegeven tot mobilisatie van de gehele bevolking voor één groot doel: de vrijheid. Mobilisatie, noodzakelijkerwijs voor herbewapening maar toch ook een roep tot mannen en vrouwen om het land te redden uit de daarmee samenhangende economische nood.

Zijn wij Nederlanders, zo vragen wij wederom, in staat om zó de handen ineem te slaan, dat wij niet alleen het productievermogen — want dat slaat óók op machines en outillage — maar vooral de productie per man en per vrouw

kunnen doen stijgen? Zal, daar gaat het om, het werk in de nijverheid, in de mijnen, in de nuttigheidsbedrijven, in de bouwvakken zó kunnen worden opgevoerd, dat wij inderdaad — en dat is nodig — de vooroorlogse jaren met stukken gaan slaan? En zal men handel en scheepvaart — zeevaart en Rijnvaart — zó kundig en krachtig weten te leiden, dat zij baten van groot belang brengen aan de vaderlandse welvaart? Zal het — en dit is ook nog een vraagstuk van de allereerste orde — mogelijk blijken en hoe, om de kapitalen te vinden, nodig om het productie-apparaat te steunen, in stand te houden, uit te breiden? Zal het mogelijk zijn die zelf door besparing op te brengen en niet te ontvangen uit de zak van Sint Nicolaas?

Zal het, want daar gaat het nu om, nog eenmaal mogelijk zijn het Nederlandse volk, mannen en vrouwen op te zwepen tot een gezamenlijke eendrachtige krachtsinspanning tot herwinning en behoud niet alleen en niet zozeer van welvaart, maar wel in de eerste plaats van waardigheid? Op deze vraag moet, moet op korte termijn door allen, ook door U en door ons, antwoord worden gegeven.

Het herstel van Rotterdam.

Wat het eigen gebied onzer Kamer betreft, moge ik een blik naar achteren en naar voren werpen.

Het jaar 1950 bracht ons vele goede dingen. De voltooiing van de herbouw van de haven, bekroond door de geslaagde scheepvaarttentoonstelling; de voltooiing van de herbouw van vele belangrijke bedrijfsgebouwen; de voltooiing van vele woningcomplexen; een uitbreiding, opnieuw, van eigen vloot; een uitbreiding, opnieuw, van industriële bedrijven; een vermeerdering, opnieuw, van binnengekomen schepen en van tonnage.

Binnengekomen zullen zijn in 1950 naar schatting bijna 13.000 schepen metende ruim 20 miljoen ton, tegen ruim 11.500 schepen metende ruim 15,5 miljoen ton in 1949.

Het totale vervoer van goederen door de haven, wat belangrijker nog is, kan voor 1950 geschat worden op 25 miljoen ton, tegen ruim 20 miljoen ton in 1949 en ruim 42 miljoen ton in 1938.

In de Nieuwe Waterweg kwamen binnen 14.000 schepen tegen 13.000 in 1949.

Maar wij weten, ook in ons milieu, dat wij er nog helemaal niet zijn. Wij staan nu allereerst voor de opbouw van de stad, van het stadscentrum. Zo lang wij nog over die kale vlakte naar de geteisterde St. Laurens moeten zien, voelen wij onze taak nog niet als volbracht en men zou, in één ruk van wederom vijf jaren, dat hele stadsdeel, station en pleinen, kantoren, winkels en woonhuizen hersteld willen zien. De vraag zal zijn in hoeverre herbewapening ook hier ons parten zal spelen en of wij, in plaats van in volle vaart en vrijheid voort te kunnen bouwen, als op de knieën, kruipend door het kreupelhout, onze taak ten deze zullen hebben te volbrengen.

De vraag nu zo pas weer ernstig door de Regering aan de orde gesteld en die in volle omvang ook voor onze stad geldt, nl. hoe en in hoeverre men door kan gaan met herbouw en nieuwe investering, speelt uiteraard ook bij een onderwerp, dat onder de door U te behandelen vraagstukken mede op de eerste rij staat, nl. ons vliegveld. Dat Rotterdam recht op herstel heeft, op de ene of andere plaats, van het eerste Nederlandse in de oorlog verwoeste vliegveld Waalhaven staat vast. De vraag, die U voorgelegd zal worden, is hoe en waar en wanneer dat herstel plaats zal moeten vinden. Er bestaan mogelijkheden om tot oplossingen te komen, die met behoud van verkregen rechten de door de omstandigheden geboden zelfbeperking aangaarden.

Het herstel van Europa.

Deze zelfbeperking bij investering geldt óók in breder verband, met name bij de vraag, of de aanleg thans van een Moerdijkkanaal al dan niet gewettigd is.

Voor mij heeft het altijd vastgestaan, dat dit probleem, sedert de Europese integratie aan de orde is gesteld, alléén mocht en moest gezien worden als een vraagstuk dat op Westeuropees niveau kan worden opgelost. Zou het voor de welvaart van West-Europa bepaald bevorderlijk zijn, dat dit kanaal gegraven zou worden, dan zou Nederland dit behoren toe te staan. Maar indien zulks *niet* het geval is, dan behoren de honderd miljoen gulden of zoveel meer als dit werk kosten zal op andere wijze ten bate van de Europese gemeenschap te worden besteed.

En de vraag mag daarbij dan dadelijk gesteld worden, of het nuttig kan zijn een dergelijke waterweg te ontwerpen, die geen enkele ton nieuw vervoer schept en alleen een deel van het bestaande transport afleidt van een haven, die zwaar geleden heeft en bij verre nog niet het niveau van vóór de oorlog heeft kunnen bereiken.

Bij deze kanaal- en havenproblemen doet zich nog een ander Westeuropees vraagstuk voor. Is er aanleiding, is er mogelijkheid — de vraag is al aan de orde gesteld — om tot een rationele distributie van het vervoer over de

Noordzeehavens, Westelijke en Noord-Westelijke, te komen? Alle zijn min of meer gedirigeerd op het voorlopig sterk versmalde achterland, en geen accoord betekent tarievenstrijd, uitzonderingstarieven en premiereregelingen, zoals wij die uit het verleden kennen. Dat accoord is zeker moeilijk te bereiken, maar als men bereid is werkelijk Europees, constructief Europees te denken, dan is het de moeite waard om met ernst en inspanning de mogelijkheden voor een dergelijke overeenkomst in grote stijl te onderzoeken.

Immers, wil Europa, West-Europa dan, voorhands zich nog materieel en geestelijk handhaven, dan zal het tot een taakverdeling, tot een functionele, decentralisatie op grote schaal moeten komen, waarbij de takken van bedrijf in de verschillende landen aan wie een bepaalde taak ten deel zal vallen — men denke aan een Schuman-plan — onderling supernationaal worden verbonden.

En ook hier zal dan weer de vraag worden gesteld, hoe de organisatie, de opbouw, de expansie zullen kunnen worden gefinancierd, als Europa zichzelf wil blijven.

De Studiegroep voor een Europese Douane-Unie

De op 30 en 31 October 1950 gedurende de 7e zitting van de Studiegroep voor een Europese Douane-Unie bereikte resultaten verdienen, ondanks hun beperkte strekking, door hun concreet karakter nadere aandacht.

De Studiegroep is in 1947 in het leven geroepen door een aantal regeringen, wier vertegenwoordigers toen te Parijs het rapport opstelden, dat een der belangrijkste grondslagen heeft gelegd voor het Europese Herstel Programma. Haar taak is „examining the problems involved and the steps to be taken, in the formation of a Customs Union or Customs Unions between any or all of those Governments and any other Governments invited to participate in the work of the Study Group”¹⁾. Alle aan de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking deelnemende landen traden tot de Studiegroep toe. Hun vertegenwoordigers kwamen voor het eerst in November 1947 te Brussel bijeen. De Nederlander D. P. Spierenburg, Directeur-Generaal van de Buitenlandse Economische Betrekkingen, werd tot voorzitter benoemd, welke functie door hem nog steeds wordt bekleed.

Ter beoordeling van de problemen verbonden aan de vorming van een Europese douane-unie kan niet zonder meer worden afgegaan op de ervaringen, die in de 19e en begin 20e eeuw bij de totstandbrenging van douane-unies werden opgedaan. Hiertoe kan slechts uit de meest recente ervaringen lering worden getrokken, waarbij voorts uitdrukkelijk onderkend dient te worden, dat er grote verschillen bestaan tussen de vorming van een beperkt regionale en een Europese douane-unie. Niettemin bleek het voor de Studiegroep van veel betekenis kennis te nemen van de gedurende de na-oorlogse periode enige reële poging om een regionale douane-unie tot stand te brengen: de Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Douane-overeenkomst. Uitvoerige gedachtenwisseling over de grondslagen van de Benelux leidde tot de formulering van een aantal ook voor een Europese douane-unie toepasbare beginselen. Een hierop betrekking hebbend rapport werd in Maart 1948 door de Studiegroep aan de deelnemende regeringen aangeboden. Dit rapport — dat een belangrijke bijdrage betekent tot de nog steeds schaarse literatuur over douane-unies — geeft een omschrijving van het begrip douane-unie, behandelt de ter verwezen-

lijking hiervan te treffen tarieftechische maatregelen, en geeft een overzicht van de economische problemen, die hierbij overwogen dienen te worden, alsmede van de gedurende een zekere overgangperiode te treffen maatregelen.

Ter definiëring van het begrip douane-unie onderscheidt het rapport vijf fasen: de tariefgemeenschap, de douane-gemeenschap, de douane-unie in de formele zin des woords, de douane-unie volgens het handvest van Havana en de economische unie. De Studiegroep stelt de vierde fase — de douane-unie volgens het handvest van Havana — als het na te streven doel, waarbij zij erkent, dat dit slechts geleidelijk kan worden bereikt. Om deze reden heeft de Studiegroep haar activiteit in eerste instantie op de vorming ener Europese tariefgemeenschap gericht. Dat wil zeggen één gemeenschap bestaande uit landen, welke een gemeenschappelijk tarief van invoerrechten aanvaardden en afzien van de heffing van dergelijke rechten op ingevoerde goederen herkomstig van enig ander van de tariefgemeenschap deeluitmakend land.

De ervaring van de Beneluxlanden, die deze vorm van samenwerking reeds op 1 Januari 1948 hebben bereikt, heeft aangetoond, dat ook hiervoor tal van problemen moeten worden opgelost. Problemen, waarvan de omvang en betekenis groter worden naarmate — zoals thans geschiedt — andere dan tarifaire belemmeringen, zoals quantitatie restricties, worden uitgebannen, waardoor de tariefpolitiek — gelijk ook vóór de jaren dertig het geval was — weer het belangrijkste handelspolitieke instrument der onderscheiden regeringen wordt.

Aanvankelijk heeft de Studiegroep getracht het economisch effect van de opheffing van het onderlinge tarief van invoerrechten en alle andere handelsbelemmeringen vast te stellen. De door haar voor dit doel in het leven geroepen economische commissie heeft, na veel papier te hebben beschreven, tot geen duidelijk resultaat geleid. De beweeglijkheid van het economisch leven en de ondanks de ontzagwekkende omvang van het beschikbare studiemateriaal toch ontbrekende statistische en andere gegevens maakten een verantwoord inzicht in dit effect onmogelijk. Slechts langs empirische weg zal men m.i. deze consequenties kunnen ervaren, waarbij de toepassing van geleidelijkheid de mogelijkheid biedt om tijdig maatregelen te treffen ter voorkoming van eventueel voor een

¹⁾ Committee of European Economic Co-operation. Volume I, General Report, blz. 19, punt 96. Uitgave H. M. Stationary Office, London.

of meer landen desastreuze gevolgen. De Studiegroep zal in dit verband wellicht profijt kunnen trekken van de ervaringen, welke de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking met de thans in gang zijnde liberalisatiepolitiek opdoet.

In het licht van het bovenstaande heeft het praktische werk van de Studiegroep zich tot dusverre beperkt tot het vraagstuk van het gemeenschappelijk tarief van invoerrechten bij invoer van goederen herkomstig uit niet van de tariefgemeenschap deeluitmakende landen.

Indien bij de vaststelling van een gemeenschappelijk tarief rekening wordt gehouden met de bestaande tarieven en als zodanig niet zonder meer een bepaald tarief wordt aangenomen houdt dit de prealabele noodzaak in van vergelijkbaarheid der in de onderscheidene landen toegepaste tarieven. Hiertoe is de omzetting der bestaande nomenclaturen in één gemeenschappelijke nomenclatuur nodig, alsmede de omrekening der heffingen naar gelang de heffingsmaatstaf in hetzij waarde- hetzij specifieke rechten. Op grond van de aldus onderling vergelijkbare tarieven is het mogelijk tot één gemeenschappelijk tarief te geraken, waartoe moeilijke onderhandelingen veelal nodig zullen zijn.

Het ter voorbereiding van deze onderhandelingen benodigde tarieftchnische instrumentarium is thans door de Studiegroep voorbereid. Zij heeft aan de betrokken regeringen een drietal conventies ter tekening voorgelegd. Een conventie heeft betrekking op een gemeenschappelijke basisnomenclatuur, waarin de betrokken landen — onafhankelijk van het al of niet tot stand komen ener Europese douane-unie — hun tarieven zullen moeten „vertalen”. Deze nomenclatuur bouwt voort op de in verschillende landen toegepaste Volkenbondsnomenclatuur van 1937

(de zgn. Nomenclatuur van Genève), welke o.a. op grond van de talrijke nieuwe technische vindingen dringend aanvulling behoeft. De tweede conventie behelst een gemeenschappelijke definitie van het begrip waarde, hetgeen van veel belang is, omdat de Studiegroep besloten heeft de heffing volgens ad valorem rechten aan te bevelen. De derde conventie beoogt de instelling van een „Raad voor Douane-samenwerking”. Deze Raad heeft tot taak om de samenwerking der deelnemende landen op het gebied van de douanetechniek met alle beschikbare middelen te bevorderen en op de juiste uitvoering van de twee eerdergenoemde conventies toe te zien. Voor dit laatste zal de Raad een Comité voor de Waarde en een Comité voor de Nomenclatuur ter beschikking staan.

De door de Studiegroep aanvaarde conventies zijn politiek van te meer betekenis, omdat ook de delegatie van het Verenigd Koninkrijk — steeds zwakend tussen zijn positie als Commonwealth-partner en zijn positie als Westeuropese natie — zich accoord heeft verklaard deze ter goedkeuring aan haar Regering aan te bevelen.

Een Europese douane-unie is een zaak van lange adem. De eerste stap hiertoe zal na de inwerkingtreding der drie conventies zijn gezet. Onafhankelijk van de beoogde unie zullen deze reeds terstond voor bedrijfsleven en Overheid praktisch nut opleveren, hetgeen de tot dusverre verrichte werkzaamheden van de Studiegroep voor een Europese Douane-Unie aan betekenis doet winnen. Dit is vooral verheugend, omdat de volgende stap — het vaststellen van de hoogte van het gemeenschappelijk tarief van invoerrechten — de oplossing van tal van gecompliceerde vraagstukken zal vereisen, waarvoor de benodigde tijd moeilijk te schatten is.

's-Gravenhage.

M. WEISGLAS.

De toekomstige ontwikkeling van de beroepsbevolking in Noordbrabant en het werkgelegenheidsvraagstuk

Uit diverse publicaties en uittalingen in tijdschriften en dagbladen blijkt, dat er een aanzienlijke begripsverwarring is ontstaan over de omvang van de te verwachten bevolkingsgroei in Noordbrabant en de daaruit voortspruitende noodzakelijkheid tot verruiming van de werkgelegenheid. Enerzijds worden geluiden vernomen, welke de indruk wekken, dat de toereming van de beroepsbevolking van zelf wel zal worden opgevangen in de industrie, anderzijds wordt het vraagstuk soms als onoplosbaar voorgesteld of wordt uitsluitend heil verwacht van emigratie op zeer grote schaal.

Waarschijnlijk is de gesignaleerde verwarring te wijten aan het ontbreken van een samenvattende publicatie over het vraagstuk, zodat her en der cijfers worden verzameld, waarbij de nauwkeurigheid en de interpretatie vaak te wensen over laten. Het lijkt daarom dienstig de onderhavige kwestie tot haar werkelijke proporties terug te brengen. In het onderstaande is te dien einde, aan de hand van de laatst bekende gegevens, het vraagstuk in zijn geheel gesteld en is getracht de invloed en de mogelijkheden van industrialisatie en emigratie van verschillende gezichtspunten uit te benaderen om zodoende de gevolgen van de te verwachten bevolkingsgroei voor het werkgelegenheidsvraagstuk zo scherp als doenlijk is te bepalen.

Daarbij werd, uitgaande van de toekomstige bevolkingsgrootte, een schatting gemaakt van de te verwachten omvang van de beroepsbevolking. Daarna werd nagegaan hoeveel arbeiders de verschillende werkgelegenheids-

bronnen buiten de industrie nog zullen kunnen opnemen en hoe groot de omvang zal zijn van de resterende beroepsbevolking, die deels in de industrie werk zal moeten vinden, deels zal moeten emigreren. Door van enkele onderstellingen uit te gaan ten aanzien van de uitbreidingsmogelijkheden van de bestaande industrie en de stichting van nieuwe industrieën, welke onderstellingen zijn gebaseerd op gegevens van de na-oorlogse ontwikkeling, zal blijken of en in hoeverre het industrialisatietempo, c.q. de emigratie, zal moeten worden opgevoerd.

De toekomstige omvang van de beroepsbevolking.

De meest recente bevolkingsprognose berekent voor Noordbrabant een bevolkingsgrootte omstreeks 1970 van minimaal 1.700.000 en maximaal 1.750.000.

Om hieruit de toekomstige beroepsbevolking te berekenen wordt aangenomen, dat:

a. de bevolking beneden 15 jaar en boven 69 jaar in 1970 wegens de voortschrijdende sociale ontwikkeling buiten beschouwing kan worden gelaten;

b. hetzelfde percentage van de mannelijke beroeps-geschiedte bevolking (15 t/m 69 jaar), dat in 1930 een beroep uitoefende, ook in 1970 in een beroep werkzaam is (94,55 pCt). In 1947 bedroeg het percentage 96,55, doch in verband met de abnormale omstandigheden in dit volkstellingsjaar (nawerking van de oorlog) lijkt het juister het percentage van 1930 aan te houden;

c. het percentage vrouwen van de vrouwelijke beroeps-geschiedte bevolking, dat in 1930 een beroep uitoefende

(34,34 pCt), als gevolg van het in dit gewest sterke streven tot beperking van de vrouwenarbeid, zal afnemen tot 32 pCt in 1970. Reeds in 1947 was dit gedaald tot 33 pCt.

De berekening geeft als resultaat, dat voor de toekomst moet worden gerekend op een minimum beroepsbevolking van 700.000 en een maximum van 720.000.

De toekomstige samenstelling van de beroepsbevolking.

Voor een raming van de samenstelling der beroepsbevolking is het noodzakelijk de bestaansbronnen te verdelen in enkele sectoren, waarvan de ontwikkelingsmogelijkheden stuk voor stuk zullen worden nagegaan. Deze sectoren zijn: de primaire productie (landbouw, visserij en jacht, winning van delfstoffen), de secundaire productie (nijverheid), de overige beroepsgroepen (handel, verkeer, credit-, bank- en verzekeringswezen, maatschappelijke diensten, huiselijke diensten).

Daar de secundaire productie in de onderhavige berekening min of meer als repostop fungeert zal de behandeling daarvan het laatst aan de orde komen.

De primaire productie.

1. Landbouw.

De ontwikkeling van de landbouw wordt in hoofdzaak bepaald door de mogelijkheden tot uitbreiding van het cultuurgrondareaal. Hierbij is de volgende ontwikkeling nog te verwachten:

Vermeerdering door	
inpoddering	3.000 ha
ontginning	15.000 „
ruilverkaveling, herontginning enz.	8.000 „
	26.000 ha
Vermindering door stads- en dorpsuitleg, wegeaanleg enz.	6.000 „
Totale vermeerdering	20.000 ha

De bestaande oppervlakte cultuurgrond bedraagt 325.000 ha, zodat nog slechts een toeneming mag worden verwacht van ruim 6 pCt.

Potentieel betekent een dergelijke vermeerdering de mogelijkheid tot het stichten van ongeveer 1.500 landbouwbedrijven; ofwel, rekenend met twee arbeidskrachten per bedrijf, een uitbreiding van de agrarische beroepsbevolking met 3.000 personen. In feite zal echter vrijwel de gehele vermeerdering ten goede komen aan de uitbreiding en de sanering van bestaande bedrijven zonder dat zulks leidt tot een belangrijke toeneming van de werkgelegenheid. Weliswaar kan de overgang tot tuinbouw enige uitbreiding veroorzaken, aan de andere kant zullen sanering, rationalisatie en mechanisatie echter de arbeidsbehoefte verminderen. Volgens het Economisch Technologisch Instituut voor Noordbrabant zou reeds in 1945 in de landbouw een latent arbeidsoverschot aanwezig zijn geweest van 15.000 personen. Hoewel de berekening, waarop dit cijfer berust, op verschillende onderdelen aanvechtbaar is, is het toch niet zo, dat een nader onderzoek op deze details tot de conclusie zou kunnen leiden, dat er van geen latent arbeidsoverschot sprake zou zijn. Integendeel mag eerder worden verwacht, dat het berekende overschot groter zou blijken.

Al met al geven deze overwegingen aanleiding tot de verwachting, dat de agrarische beroepsbevolking in 1970 minimaal gelijk zal zijn aan die van 1930, zijnde 97.800 personen. Opgenschijnlijk wordt zulks door de feiten weersproken, daar volgens de uitkomsten van de Beroepstelling 1947 de agrarische beroepsbevolking in dat jaar 108.250 personen bedroeg. Aangezien echter het aantal in de landbouw werkzame vrouwen moeilijk exact is vast te stellen en de daarvoor gegeven richtlijnen bij opeenvolgende tellingen niet steeds gelijk zijn geweest, is het voor deze bedrijfstak juist de vergelijking te beperken tot het aantal mannen. Dit aantal nam in de periode 1930—1947

weliswaar eveneens nog toe, en wel van 73.242 tot 81.744, doch deze toeneming moet grotendeels worden toegeschreven aan het feit, dat de Volkstelling 1947 op 31 Mei, dus in het voor het agrarisch bedrijfsleven drukke seizoen, werd gehouden, terwijl die van 1930 op 31 December geschiedde, derhalve in het winterseizoen. Bovendien moge hier worden gewezen op het reeds genoemde aanwezige latente arbeidsoverschot en op het feit, dat in dit aantal van 81.744 begrepen zijn 3.073 tijdelijk niet werkenden. Het lijkt desalniettemin wenselijk de maximale ontwikkeling van de agrarische beroepsbevolking te stellen op een aantal, gelijk aan dat van 1947.

2. Bosbouw en ontginning.

In de bosbouw waren in 1930 werkzaam 650 personen, in 1947: 1.000. De toeneming is deels een gevolg van het verschil in tijdstip van telling, deels van de uitbreiding van het bosareaal sinds 1930.

Zoals de zaken momenteel staan is het niet gewenst dit areaal in de toekomst nog belangrijk te verminderen in verband met de houtvoorziening en de recreatiebelangen. Aangenomen mag daarom worden, dat het aantal personen in de bosbouw ongeveer gelijk zal blijven aan dat van 1947.

Het aantal personen in de ontginning werkzaam zal ten gevolge van de beperkte oppervlakte der terreinen, welke nog voor ontginning in aanmerking komen, geleidelijk afnemen. Hun aantal, dat 3.750 bedroeg in 1947, kan in 1970 gevoegelijk worden geraamd op 2.000.

3. Visserij en jacht.

Het aantal in deze bedrijfstak werkzame personen, dat 440 bedroeg in 1930, daalde in 1947 tot 337. Verwacht mag worden, dat dit aantal nog verder zal afnemen (verloren van de riviervisserij, verdwijnen van eendenkooien). Een toekomstig aantal van 150 lijkt in dit verband niet onredelijk.

4. Winning van delfstoffen.

Voor zover niet betrekking hebbend op de steenkolenmijnen is ook dit een afnemend bedrijf, dat, zodra het veen is afgegraven, geheel zal ophouden te bestaan. Van de in 1930 in deze bedrijfstak werkende 266 personen, welk aantal in 1947 ongeveer even groot was, zullen er in 1970 zeker niet meer dan 100 over zijn.

Wat betreft de ontginning van de Peelsteenkolenvelden zij opgemerkt, dat exploitatie daarvan om economische redenen nog niet in het nabije verschiet ligt. Deze factor kan derhalve voorshands in de berekening buiten beschouwing blijven.

Samenvatting.

Resumerend kan op grond van de vorenstaande ramingen het totaal aantal personen, werkzaam in de primaire productie, voor het jaar 1970 worden gesteld op:

	minimum	maximum
Landbouw	97.800	108.250
Bosbouw en ontginning ..	3.000	3.000
Visserij en jacht	150	150
Winning van delfstoffen ..	100	100
Totaal	101.050	111.500

De overige beroepsgroepen.

1. Handel.

In de plaats, die de handel innam, kwam in de periode 1930—1947 een grote verandering. Het aantal in deze bedrijfstak werkzamen nam toe van 27.918 tot 46.781 ofwel met 67 pCt. Relatief bedroeg het aandeel in de totale beroepsbevolking in 1930 en 1947 respectievelijk 7,8 en 10,1 pCt. De toeneming was het sterkst in de vrouwen-groep, welke groeide met 78 pCt tegen 62 pCt in de mannen-groep. Een en ander is deels het gevolg van de na-oorlogse

omstandigheden, die velen — bij gebrek aan andere bronnen — in de handel deden gaan, deels van de noodzaak tot uitbreiding van de administratie dezer bedrijven in verband met de toenemende overheidsbemoeiing. Daar dit grotendeels verschijnselen van tijdelijke aard zijn, mag worden verwacht, dat in de toekomst minimaal het vooroorlogse percentage weer zal worden benaderd en maximaal een percentage van 9,3 zal worden bereikt.

2. Verkeer.

Opmerkelijk is, dat deze bedrijfstak, hoewel van 1930 tot 1947 in aantal toegenomen van 19.958 tot 25.451, relatief is achteruitgegaan. Bedroeg het percentage in 1930 nog 5,6, in 1947 was het 5,5. Voor het overgrote deel moet dit worden toegeschreven aan het feit, dat op de teldatum in deze bedrijfstak nog een grote achterstand aanwezig was ten gevolge van de tweede wereldoorlog. Eer toeneming, minstens tot het peil van 1930 en vermoedelijk — ten gevolge van de verkeersevolutie — een verdere toeneming boven dit peil, is waarschijnlijk.

3. Crediet-, bank- en verzekeringswezen.

Deze bedrijfstak geeft zowel in de absolute als in de relatieve cijfers een sterke toeneming te zien. Was het aantal personen in 1930 in deze bedrijfstak werkzaam 2.159, in 1947 bedroeg dit 4.519, een toeneming derhalve met 110 pCt. Het procentuele aandeel van deze bedrijfstak in de totale beroepsbevolking nam toe van 0,6 tot 1,0. Naast de reeds hiervoor genoemde gevolgen van overheidsbemoeiing heeft tot deze groei vooral bijgedragen de sterke uitbreiding van het verzekeringswezen. Gezien de algemene tendentie tot vergroting van de sociale zekerheid mag maximaal worden gerekend op een handhaving van het percentage van 1947, minimaal een teruggang worden verwacht tot 0,8 pCt.

4. Maatschappelijke diensten.

Ook in deze beroepsgroep heeft een opmerkelijke toeneming plaats gehad. Het aantal werkmensen in deze groep in 1930 bedroeg 30.207 personen en was in 1947 gestegen tot 52.288 ofwel met 73 pCt. De verhoudingscijfers waren resp. 8,4 en 11,3 pCt.

In deze groep zijn samengevat de personen bij overheids- en semi-overheidsdiensten, medische en sociale zorg en voorzorg, wetenschappelijke- en culturele instellingen enz., alsmede onderwijs en eredienst. In het bijzonder ten aanzien van de eerstgenoemde categorieën dient ook hier de omvang te worden bezien in het licht van de omstandigheden op het tijdstip van telling, toen Rijksbureaux, distributiediensten en andere in verband met de na-oorlogse omstandigheden in het leven gehouden overheids- en semi-overheidsinstellingen, nog sterk waren bezet. Op een toekomstige daling mag dan ook ongetwijfeld worden gerekend.

5. Huiselijke diensten.

De groep huiselijke diensten tenslotte geeft een relatieve daling te zien, hoewel het aantal in deze bedrijfstak werkmensen nog iets toenam, nl. van 17.285 in 1930 tot 20.077 in 1947. Op een belangrijke verdere toeneming behoort — gezien ook de in de laatste jaren aan de dag getreden aversie tegen dit beroep — niet te worden gerekend.

Samenvatting.

Wanneer de beschouwingen omtrent vorengenoemde beroepsgroepen worden samengevat en geprojecteerd tegen de in 1970 te verwachten uitbreiding van de beroepsbevolking, dan zijn vier combinaties mogelijk, nl.: een minimale ontwikkeling der beroepsgroepen bij minimale beroepsbevolking;

een maximale ontwikkeling der beroepsgroepen bij minimale beroepsbevolking;
 een minimale ontwikkeling der beroepsgroepen bij maximale beroepsbevolking;
 een maximale ontwikkeling der beroepsgroepen bij maximale beroepsbevolking.

Deze combinaties geven het in bijlage A, op blz. 13 weergegeven resultaat (ter vergelijking zijn de cijfers van 1930 en 1947 mede opgenomen).

Hieruit blijkt, dat, indien geen emigratie zou plaats hebben, er in 1970 minimaal voor 373.500, maximaal voor 430.200 personen, werkgelegenheid zal moeten zijn in de secundaire productie.

De secundaire productie (nijverheid).

Deze tak van het bedrijfsleven verschaftte in 1947 werk aan 194.967 personen tegen 160.000 in 1930 (het in bijlage A voorkomende getal van 200.925 bevat ook diegenen, waarvan het beroep onbekend is, nl. 5.958 personen). De toeneming bedroeg derhalve bijna 35.000 personen: Desondanks omvatte de nijverheid in 1947 slechts 42,3 pCt van de totale beroepsbevolking, tegen 44,4 pCt in 1930. Tot een werkelijke vooruitgang der industrialisatie, althans gemeten aan het aantal in de nijverheid werkmensen, is het dus in de loop van deze 16½ jaar niet gekomen. Daarbij mag uiteraard niet uit het oog worden verloren, dat op het tijdstip van de telling — midden 1947 — tal van bedrijfstakken de terugslag van de oorlog nog niet te boven waren en in verband met grondstoffen-schaarste e.d. niet op volle capaciteit konden werken. Dit en het feit dat uitbreiding van de nijverheid in de jaren na 1940 vrijwel uitgesloten was ten gevolge van de oorlogsomstandigheden, maakt de onderstelling aannemelijk, dat het aantal personen in de nijverheid in 1940 vrijwel gelijk zal zijn geweest aan dat op het tijdstip van de Beroepstelling 1947. Dit zou derhalve betekenen, dat in de periode 1930—1940 het aantal personen, werkzaam in de nijverheid, is toegenomen met ongeveer 35.000. De te verwachten toeneming in de periode 1947—1970 van minimaal 374.000 — 200.000 = 174.000 of maximaal 430.000 — 200.000 = 230.000 bevat dus mede de noodzakelijke inhaal van de periode 1940—1947.

Uit voorgaande beschouwing mag niet de conclusie worden getrokken, dat de berekende toeneming in zijn geheel zal moeten worden opgevangen door industrialisatie en emigratie. Onder de bedrijfstak secundaire productie valt nl. weliswaar de gehele nijverheid, doch deze nijverheid is te splitsen in een deel, dat verzorgend en een deel, dat stuwend is. De ontwikkeling van dat deel van de nijverheid, dat een verzorgend karakter draagt, loopt in grote trekken parallel met de bevolkingsgroei, omdat deze verzorgende nijverheid juist haar ontstaan heeft te danken aan de aanwezigheid van een plaatselijke consumentenmarkt. De stuwende nijverheid daarentegen is slechts indirect afhankelijk van de bevolkingsgroei. De vestiging van een stuwend bedrijf is dan ook niet een gevolg van, doch oorzaak tot het ontstaan van een agglomeratie.

Op grond van de gedetailleerde uitkomsten van de beroepstellingen 1930 en 1947 werd voor deze jaren het aantal werkmensen gesplitst naar verzorgende en stuwende nijverheid. Daarbij bleek, dat in 1930: 51.000 en in 1947: 60.900 personen werkzaam waren in de verzorgende nijverheid, hetgeen resp. 25,5 en 23,4 pCt is van het aantal personen, werkzaam in de primaire productie + de overige beroepen in die jaren. Wanneer deze percentages als maximum en minimum worden toegepast op de in bijlage A gevonden aantallen werkmensen in de primaire productie + de overige beroepen in 1970 dan verkrijgt men vier getallen, die, afgetrokken van de in dezelfde staat berekende restanten (= de totale nijverheid),

BIJLAGE A

	beroepstelling				1970							
					minimale beroepsbevolking				maximale beroepsbevolking			
	1930		1947		minimale ontwikkeling		maximale ontwikkeling		minimale ontwikkeling		maximale ontwikkeling	
	aantal personen	in pCt	aantal personen	in pCt	aantal personen	in pCt	aantal personen	in pCt	aantal personen	in pCt	aantal personen	in pCt
Primaire productie	100.181	27,8	111.479	24,1	101.000	14,4	111.500	15,9	101.000	14,0	111.500	15,5
Handel	27.918	7,8	46.781	10,1	54.700	7,8	65.000	9,3	56.300	7,8	67.000	9,3
Verkeer	19.958	5,6	25.451	5,5	39.300	5,6	42.000	6,0	40.400	5,6	43.300	6,0
Crediet-, bank- en verzekeringswezen	2.159	0,6	4.519	1,0	5.600	0,8	7.000	1,0	5.700	0,8	7.200	1,0
Maatschappelijke diensten	30.207	8,4	52.288	11,3	61.900	8,8	73.000	10,4	63.300	8,8	75.000	10,4
Huiselijke diensten	17.285	4,8	20.077	4,4	22.500	3,2	28.000	4,0	23.100	3,2	28.900	4,0
Losse werklieden	2.185	0,6										
Totaal	199.893	55,6	260.595	56,4	285.000	40,6	326.500	46,6	289.800	40,2	332.900	46,2
Totale beroepsbevolking	350.893	100,0	461.520	100,0	700.000	100,0	700.000	100,0	720.000	100,0	720.000	100,0
Restant	160.000	44,4	200.925	43,6	415.000	59,4	373.500	53,4	430.200	59,8	387.100	53,8

BIJLAGE B

ontwikkeling totale beroepsbevolking	ontwikkeling beroepsgroepen	primaire productie + overige beroepen	verzorgende nijverheid		totale nijverheid	stuwende nijverheid kolom 4-3
			in pCt	aantal		
		1	2	3	4	
minimaal	minimaal	285.000	23,4	67.000	415.000	348.000
minimaal	maximaal	326.500	25,5	83.000	373.500	290.500
maximaal	minimaal	289.800	23,4	68.000	430.200	362.200
maximaal	maximaal	332.900	25,5	85.000	387.100	302.100

het aantal personen opleveren, dat in de stuwende nijverheid een plaats zal moeten vinden (zie bijlage B).

In de verdere beschouwing zullen nu alleen het maximum en minimum cijfer 362.200 en 290.500 worden betrokken.

Nadere beschouwing van de resultaten der berekening.

Wanneer wordt verondersteld, dat geen emigratie plaats heeft en de gehele toename in Noordbrabant zelf moet worden opgevangen dan betekent dit, dat van 1947 tot 1970 in totaal minimaal 290.500 — 140.025 = ca 150.500 en maximaal 362.200 — 140.025 = ca 222.000 personen in de stuwende nijverheid werk zullen moeten vinden. Per jaar zijn dit gemiddeld 6.400 à 9.500 personen.

Om de betekenis van de hiervoren berekende aantallen duidelijk in het licht te stellen, werden hieronder enige onderstellingen gemaakt omtrent het aantal personen, dat de verschillende stuwende bedrijven in Noordbrabant jaarlijks bijv. zouden kunnen aantrekken.

bedrijfs-grootte	aantal bedrijven	op te nemen werkrachten	totaal
tot 10 arb.	1.000	1 per 2 jaar	500
10/50 arb.	800	1 per jaar	800
50/100 arb.	240	5 per jaar	1.200
100-250 arb.	170	10 per jaar	1.700
boven 500 arb.	85	25 per jaar	2.125
		totaal	6.325

Dat, afgezien van de verdeling, dit aantal niet geheel en al een slag in de lucht is, zoals men op het eerste gezicht zou kunnen vermoeden, moge blijken uit de gegevens van het Economisch Technologisch Instituut voor Noordbrabant in het eerste kwartaalverslag 1950. Volgens dit verslag omvatte de uitbreiding van de werkgelegenheid in de bestaande industrie van 30 September 1948 tot 30 September 1949 ruim 5.000 arbeidskrachten. Daarbij dient echter te worden bedacht, dat in deze periode nog een zeker inhalen van de achterstand uit de oorlog een rol speelde, zodat dit cijfer voor de komende jaren minder hoog zal zijn. Uitgegaan wordt daarom veiligheidshalve van 4.000 personen per jaar. Aangezien het totale beroepsbevolkingsoverschot 6.400 à 9.500 per jaar zal bedragen,

zouden er in dat geval jaarlijks ongeveer 2.400 à 5.500 moeten worden opgenomen in nieuwe industrieën of moeten emigreren.

Volgens van de Gewestelijke Arbeidsbureaux verkregen gegevens zou de uitbreiding van de werkgelegenheid door oprichting van nieuwe industrieën in de periode 1946 t/m 1949 ruim 10.000 arbeidskrachten hebben bedragen, d.i. per jaar 2.500. Als de industrialisatie in ditzelfde tempo zou worden voortgezet zou derhalve bij een minimale ontwikkeling juist de toename van de beroepsbevolking kunnen worden opgevangen. Het is echter niet te verwachten, dat deze minimum ontwikkeling de meest waarschijnlijke is. De latente arbeidsoverschotten uit de landbouw zullen nl. — liever vroeg dan laat — losgeweekt moeten worden. In dat geval tendeert de ontwikkeling naar de maximale en zullen er jaarlijks, ceteris paribus, 3.000 personen geen werk vinden.

Wat nu de emigratiemogelijkheid betreft, hierover zijn de volgende cijfers bekend. In 1948 en 1949 emigreerden uit Noordbrabant, volgens opgave van de Stichting Landverhuizing Nederland resp. 1.201 en 1.227 personen, waarvan resp. 441 en 473 tot de mannelijke beroepsbevolking behoorden. Wanneer deze verhouding emigranten: mannelijke beroepsbevolking als norm wordt genomen dan zou in de toekomst, om het overschot van 3.000 personen weg te werken, een jaarlijkse emigratie plaats moeten hebben van ongeveer 8.000 personen, ofwel bijna het zeventvoudige van dat in de afgelopen jaren. Daarbij zijn evenwel nog niet in rekening gebracht de gevolgen, die een emigratie op dergelijke schaal heeft voor de omvang van de beroepsgroepen, welke niet tot de stuwende nijverheid behoren. Indien immers jaarlijks 8.000 mensen zouden afvloeien zou de berekende bevolkingsgrootte in 1970 niet worden bereikt met het gevolg, dat vooral de verzorgende nijverheid, de handel, de maatschappelijke en huiselijke diensten, doch ook het verkeer en het crediet-, bank- en verzekeringswezen niet die omvang zouden aannemen als in het voorgaande werd becijferd. Globaal genomen kan worden geschat, dat dit een additionele emigratienoodzaak oplevert van 3.000 personen, zodat jaarlijks 11.000 personen zouden moeten vertrekken.

Het vraagstuk is door de voorgaande berekening in zijn uiterste consequenties dus maximaal begrensd door de alternatieven:

- a. een versnelde industrialisatie, werkgelegenheid biedend aan 8.000 personen per jaar;
- b. een emigratie tot een totaal van 11.000 personen per jaar.

Tussen deze alternatieven liggen uiteraard verschillende mogelijkheden, waarbij het accent soms op de industrialisatie dan weer op de emigratie kan worden gelegd. Het is intussen duidelijk geworden door deze — zij het dan ook globale — berekening, dat zowel de industrialisatie als de emigratie krachtige steun behoeven en dat, wanneer zulks geschiedt, het vraagstuk zeker niet onoplosbaar moet worden geacht. Te denken is bijv. aan een opvoering van de industrialisatie tot 9.000 per jaar (d.i. 20 pCt meer dan in de afgelopen na-oorlogse periode) en een opvoering van de emigratie tot 4.500 per jaar (d.i. 3,5 maal het huidige aantal), hetgeen zeer wel bereikbaar voorkomt, indien alle krachten daartoe worden ingespannen.

Vught.

P. C. A. 't HOEN.

INGEZONDEN STUK

De waarde van het geld

Ir P. L. Dubourcq te Wassenaar schrijft ons:

In zijn artikel „Een verstopte bron van risicodragend kapitaal” in „E.-S.B.” van 29 November 1950 begint Prof. Mr J. G. Koopman een vergissing, die reeds sedert eeuwen het monetaire probleem vertroebelt, maar vooral tegenwoordig het denken op dit gebied bepaald ongezond doet zijn.

Hoewel het gehele artikel er van doortrokken is komt de vergissing het duidelijkst voor de dag in de woorden op blz. 932, eerste kolom: „schommelingen in de interne geldwaarde, uitgedrukt in de prijzen van goederen en diensten”. (Blijkbaar is gedacht, dat de prijzen de geldwaarde uitdrukken en de schommelingen, welke de prijzen vertonen, die der geldwaarde weergeven).

De prijzen van goederen en diensten (ik zal deze samenvatten tot „objecten”) kunnen ten rechte evenwel de geldwaarde niet uitdrukken, en wel omdat het geld dient tot het weergeven van objectwaarden. Men mag de prijzen, aantallen valuta per eenheid object, niet keren tot valuta-waarde, aantallen eenheden object per valuta. Door-zo te handelen doet men het systeem, dat aan het kwantitatief weergeven der waarde ten grondslag is gelegd, geweld aan.

Deze eenvoudige waarheid blijkt even moeilijk tot het economisch begrip door te dringen als een hagelkorrel in een pantserplaat. Zij is echter fundamenteel van aard en men geve zich dus enige moeite haar te vatten. Ik hoop, dat het mij met behulp van een beeld moge gelukken het principe duidelijk te maken.

Men begrijpe de prijs als de betrekking van de hoeveelheid geld, welke koper en verkoper overeenkomen, tot een eenheid object. Hij is dus niet anders dan een ruilvoet in geld. Algemeen vat men een prijs op als de waarde van het betrokken object. Deze wordt dus op de wijze van iedere maat afgelezen aan de hoeveelheid geld, welke telkens tussen kopers en verkopers wordt overeengekomen.

Deze kwantitatieve uitdrukking der waarde kan alleen zinvol zijn voor zover iedere prijs in een gelijkwaardige eenheid wordt weergegeven. Zou dit niet het geval zijn dan zou men prijzen van verschillende objecten en op verschillende tijdstippen niet met elkaar kunnen vergelijken. Zo zijn ook maten in centimeters slechts waarlijk maten voor zover onder centimeter steeds een zelfde grootte wordt verstaan.

Het feit, dat wij waarden in geld uitdrukken *impliceert dus, dat de daarbij betrokken valuta verondersteld wordt stabiel te zijn.*

De moeilijkheid, die zich hierbij voordoet, schuilt in de relativiteit, waarmee we weinig vertrouwd zijn. Zij berust op verschil van standpunt bij de beschouwing. Zij dringt zich niet op bij de fysieke verhoudingen, wijl de eenheden, waarin we deze plegen uit te drukken, objectief gegeven zijn, als standaarden worden vastgelegd en dan als „maatstaf” kunnen worden aangelegd. Onze maten veranderen dus systematisch in betrekking tot stabiele maatstaven en wij kunnen door te ijken gemakkelijk onderzoeken, of een verandering van maat wellicht aan de maatstaf moet worden toegeschreven.

De waarde is geen objectieve grootte. Zij verschijnt echter wel in die gedaante als de objectief gegeven ruilvoet of prijs. De begeerten der ruilenden komen op onnaspeurlijke wijze telkens tot overeenstemming op zekere ruilvoet. En hiermede is een waarde, als verhouding van hoeveelheden, ieder in een of andere eenheid weergegeven, bepaald. Fysisch verkrijgen we een „maat” door te meten met een stabiele maatstaf. Economisch wordt echter juist van de maat uitgegaan, nl. van de gegeven prijs.

Doordat we alle ruilvoeten in een of andere valuta zijn gaan weergeven kon het schijnen, dat waarden gemeten worden en de betrokken valuta haar maatstaf („waardemeter”) zou zijn. Hiervan is echter geen sprake. Maar wel zijn we in staat veranderlijke ruilvoeten uit te drukken in „schommelende” hoeveelheden valuta per eenheid object. De valuta moet dan echter *logisch* stabiel zijn. Het toegepaste systeem sluit iedere andere opvatting buiten. Zij kan dat ook zijn juist omdat die stabiliteit niet objectief kan worden onderzocht. We hebben slechts met verhoudingen te doen en daarbij kan men, zoals zal blijken, het stabiele element leggen waar men wil.

Geven wij onze prijzen dus weer in gulden dan is en blijft deze zich in betrekking tot de objecten gelijk, onverschillig of hij uit goud, zilver of papier bestaat. Hij moet dus ook ongevoelig zijn voor devaluaties en inflaties, want een „interne waarde” is slechts een onbepaalbare gedachte. Natuurlijk wil dit geenszins zeggen, dat men dan per gulden steeds evenveel van enig object zou moeten kunnen verkrijgen, want de stabiele gulden stelt ons juist in staat de labiliteit der objectwaarden in cijfers uit te drukken. Een stabiele meter veroorlooft ons op soortgelijke wijze de groei der dingen te bepalen.

„Extern” vertoont de gulden een veranderlijke waarde, alleen omdat hij tegenover andere valuta's object wordt. In betrekking tot zo'n andere valuta verliest de gulden zijn stabiliteit, zoals de vreemde valuta dat doet ten opzichte van onze gulden.

Hieruit blijkt reeds, dat men verstandelijk de geldwaarde wel veranderlijk kan maken, maar dan ziet men altijd over het hoofd, dat men in dit geval *logisch* objectwaarden stabiel maakt, daar deze dan als noemende eenheid gaan fungeren, zich dus als maatstaf moeten gaan voordoen, fysisch gedacht. Zo het systeem te keren kan echter niet anders dan absurd worden genoemd.

Het beloofde beeld kan hier de voorstelling behulpzaam zijn.

Men denke zich een gebouw met liften. Deze gaan, evenals onze prijzen, op en neer en wel in betrekking tot het stabiele gebouw. Wie in een der liften staat ziet feitelijk, wel beschouwd, niet de lift bewegen doch de verschillende verdiepingen naar zich toe komen. Men kan zich dus, desgewenst, de lift stabiel, maar dan het gebouw beweeglijk denken. Toch is dit geen reële voorstelling, want onze houding tegenover de samenhang der dingen berust op de erkenning, dat liften bewegen in betrekking tot stabiele gebouwen. Dit komt vooral duidelijk voor de dag zodra

men meer dan één lift bij het geval betreft en de liften zich dus ook in verhouding tot elkaar bewegen. Het systeem kerend zou men dan gedwongen zijn het gebouw anders te zien bewegen ten opzichte van de verschillende liften. Dit nu tracht Prof. Koopmans aan de hand te doen; hij gewaagt immers van de schommelingen van het gebouw, uitgedrukt door de standen der liften, in verloop van tijd. Men ziet, dat deze voorstelling onhoudbaar is, want men zou alle liften, ondanks hun relatieve verschuivingen, stil stáand moeten denken, waartegenover het gebouw dan totaal ondefinieerbare stuiprekkings zou moeten vertonen. Dit onuitvoerbaar gedachten spel beproeft men op allerlei wijze met de geldwaarde. Men construeert met behulp van indexcijfers gemiddelde liftstanden; daaruit een liftpeil, in betrekking tot hetwelk men dan zowel de liften als het gebouw in beweging doet komen. Hoe onlogisch, dat men zodoende het systeem, dat zich van nature opdrong; verlaat! Het wil immers, dat men eenvoudig de liften laat bewegen in een stabiel gebouw, dus ook de prijzen begrijpt te „schoommelen” „in termen van” stabiele valuta.

Veranderlijke prijzen verraden niet een labiele geldwaarde doch, zich bij de ruilmogelijkheden doen geldende, begeerten. Mensen vragen en bieden nu eenmaal telkens wisselende hoeveelheden geld per eenheid object. De prijzen weerspiegelen dat spel! Het is zeer wel mogelijk, dat daarbij ook de begeerte naar geld veranderlijk is maar deze kan zich niet anders voordoen dan als veranderlijke begeerte naar objecten in betrekking tot een stabiele begeerte naar geld. Een mogelijke beweging van het gebouw zal men altijd waarnemen als een beweging der liften in betrekking tot dat gebouw. Het gekozen systeem heeft dit onwrikbaar vastgelegd, zeer zeker economisch.

Het probleem der geldwaarde verdwijnt hiermee in de nevelen der onoplosbaarheid. Zij is onkenbaar en men behoeft er dus ook niet langer naar te zoeken. Zij heeft met iedere maatstaf gemeen, dat zij, onbepaalbaar, ons in staat stelt te bepalen (we kunnen ook de zwaarte van een gram of ccm water niet bepalen!).

Het gangbare monetaire denken, dat deze waarheid miskent, doet dus wat de Fransen noemen „pécher par sa base”. Het weet zich niet los te maken van de grondslag van het physische meten, welke hier geen recht van bestaan heeft. Monetaire experimenten stichten dan ook daarom zoveel verwarring wijl zij het vertrouwen doen verliezen in wat van nature stabiel moet zijn. Daar men deze stabiliteit echter toch niet los kan laten verschijnt de onrust in de prijzen.

Naschrift.

De plaatsruimte in dit tijdschrift laat niet toe, uitvoerig op alle schakels uit de redenering van de geachte inzender in te gaan. Ik zal mij derhalve beperken tot hetgeen — voor zover ik kan zien — de kern van zijn betoog uitmaakt, en kies daartoe als uitgangspunt zijn (inderdaad zeer sprekende) voorbeeld van de liften.

Gegeven is daar een stelsel van *ten opzichte van elkaar* bewegende „objecten”, nl. alle liften, alsmede het gebouw, welk laatste in dit verband één geheel vormt met de grond, waarop het staat en met de omgeving (m.a.w. met het aardoppervlak en alle andere ten opzichte van de aarde „onroerende” objecten). Er is hier dus één zeer groot, van nature a.h.w. dominerend, object, tezamen met een aantal relatief kleinere, zodat het ongetwijfeld *doelmatig* is het eerstgenoemde, dominerende, object als „maatstaf” te kiezen: d.w.z. daaraan a.h.w. het coördinatenstelsel op te hangen, ten opzichte waarvan de beweging der overige objecten — in casu de liften — wordt gemeten. Dit is, zoals gezegd, *doelmatig*: niets minder, maar ook niets meer! M.a.w. het is niet *logisch* noodzakelijk. De geachte inzender stelt immers zelf — terecht — dat men *logisch* gesproken *elk* „object” als maatstaf kan kiezen

en dat deze maatstaf (in economicis de „valuta” — van dat ogenblik af dus van de „objecten” te onderscheiden en a.h.w. daartegenoverstaande) dan *logisch* stabiel is, d.w.z. *zich ten opzichte van het aldus gekozen en gedefinieerde coördinatenstelsel* niet meer verplaatst. De relativiteitsgedachte — waarop de inzender zelf zich elders in zijn betoog, alweer terecht, beroept — brengt dan ook mede dat wij *logisch* precies evengoed één der liften als *stilstaand*, en het gebouw, met alles wat er aan vast zit (alsmede de andere liften) als *bewegend* kunnen zien. Weliswaar noemt de inzender deze „omkering” van het systeem „absurd”, maar dit woord kan hier, in zijn eigen gedachtengang, niet de betekenis hebben van (*logisch*) *ongerijmd*, maar uitsluitend die van *ondoelmatig*.

Deze *ondoelmatigheid* wil ik, *voor het in dit voorbeeld besproken geval*, uiteraard' allerminst betwisten. Maar, zoals elke vergelijking, hinkt ook deze, in het bijzonder wanneer wij haar op economische verhoudingen gaan toepassen. Gegeven is daar immers *niet één* groot complex van onderling stabiele — d.w.z. in een vaste ruilverhouding tot elkaar staande — objecten, tegenover enkele, die in vergelijking tot deze grote groep op en neer schoommelen, maar alles beweegt hier in verhouding tot alles, en in dit complex is a priori *geen enkel* „vast” punt aan te wijzen. In economische termen: gegeven zijn alleen de onderlinge, voortdurend wisselende, *ruilverhoudingen* („ruilvoeten”), maar een objectieve maatstaf of rustpunt ontbreekt.

Nu wil ik er met de geachte inzender niet over twisten, of in de wereld der physische objecten een zodanige werkelijk „stabiele” maatstaf wél bestaat: het gebouw uit het liftenvoorbeeld voldoet, streng gezien, stellig niet aan deze eis! Maar voor de praktijk van de liftengebruikers is dat ook niet nodig; zij kunnen immers „doen alsof” het gebouw stilstaat, en voor hun doel — het bereiken van bepaalde plaatsen *in dat gebouw* — is dat ook volkomen *doelmatig*. In de economische wereld is het echter anders: het beeld, dat daarop past, is niet dat van een gebouw met liften, maar veeleer dat van een stel ten opzichte van elkaar bewegende liften zonder een gebouw, of, op zijn best, met een gebouw, dat voor de liftengebruikers onzichtbaar is en waar zij zich ook niet voor interesseren: hun doel bestaat er immers alleen maar in om, op zo voordelig mogelijke wijze, van de ene lift in de andere over te stappen (goederenruil!). (Het is mijn schuld niet, dat het beeld hier wat onrealistisch gaat aandoen; het liftenvoorbeeld is ten slotte niet van mij! Maar in de vorm, waarin de inzender het gebruikt, past het niet op de economische verschijnselen, en, wil ik er voor dat doel mee kunnen werken, dan moet ik het dus wel amenderen op de zoëven aangegeven wijze).

Wanneer men nu in economicis één der „objecten” als „valuta” kiest, dan doet men dus *logisch* hetzelfde als indien men bij wijze van afspraak één der onderling bewegende liften als „stilstaand” proclameert en de bewegingen van de overige liften ten opzichte van die ene registreert en c.q. meet. *Logisch* kan men ook weer *elke* van de liften voor dit doel uitkiezen; in hoeverre deze keus *doelmatig* is, hangt af van de aard, frequentie en intensiteit van de bewegingen van deze bepaalde lift ten opzichte van de overige, in vergelijking tot die van de overige liften onderling. Eenmaal de keus gedaan hebbende, kan men natuurlijk in het dan gekozen stelsel niet meer van een „beweging” van die ene gekozen lift *ten opzichte van zichzelf* spreken; dit is hetgeen de inzender bedoelt wanneer hij — terecht — stelt, dat de gekozen „valuta” *logisch* stabiel is, onverschillig of deze uit goud, zilver of papier (of, zou men hieraan kunnen toevoegen, uit graan, ijzer, katoen of enige andere grondstof of eindproduct) bestaat. Maar dit behoeft ons niet te verhinderen om, wanneer die keuze om welke reden ook *ondoelmatig* blijkt, op een andere maatstaf over te schakelen, en dan aan de hand van

Boekbespreking

die *nieuwe* maatstaf te constateren dat onze vroegere, thans als zodanig afgeschafte, *niet* langer stabiel is, of juist: zich niet langer als stabiel aan ons voordoet.

Wat kan nu, in het stelsel van bewegende liften, die „andere” maatstaf zijn? Allereerst natuurlijk één (elk) van de overige liften. Maar wanneer ook dit ondoelmatig blijkt, evenzeer — en logisch alweer volstrekt evenzeer verantwoord! — *het berekende gemiddelde* van bijv. twee liften (in economische termen: de combinatie van een hoeveelheid goud en een hoeveelheid zilver¹⁾, of van een hoeveelheid graan en een hoeveelheid ijzer) of wel van drie, vier of meer liften (een „goederenpakket” van gemengde samenstelling). Dit laatste wordt met name dan doelmatig, wanneer men, door bestudering van de bewegingen van het gehele liftencomplex, geconstateerd heeft, dat dit berekende zwaartepunt van een aantal liften a, b, c, etc. zich ten opzichte van de overige liften minder sterk verplaatst dan elk van deze liften a, b, c, etc. afzonderlijk. En tenslotte is *logisch* alweer evengedoe denkbaar, dat men als maatstaf en als „hoeksteen” voor het te kiezen coördinatenstelsel kiest: het berekende zwaartepunt van het complex van *alle* liften (het zgn. „representatieve” goederenpakket).

Hetgeen tot hiertoe is gezegd, betekent op zichzelf niet meer dan het overschakelen op een andere *rekeneenheid*. Mogelijk, maar niet noodzakelijk is, dat hiermede tevens een overschakeling op een ander *ruilmiddel* gepaard gaat. Wanneer dit gebeurt, dan is ook dit nieuwe ruilmiddel, evenals het oude, weer „logisch stabiel”. Maar, aangezien de functies van ruilmiddel en rekeneenheid niet noodzakelijk aan elkaar gekoppeld behoeven te zijn, is het logisch evenzeer mogelijk, dat men op een bepaald moment — of wel voor bepaalde doeleinden — deze beide van elkaar loskoppelt, waarna dan uiteraard de waarde van het (oude) ruilmiddel, uitgedrukt in de nieuw gekozen rekeneenheid, *niet* langer stabiel is. In het voorbeeld van de inzender: met de „imaginaire” lift, welks berekende bewegingen, die van het zwaartepunt van het gehele stelsel van liften weergeven, kan men zich *in feite* niet op en neer bewegen, en men moet dus voor zijn feitelijke verplaatsingen altijd een of meer van de afzonderlijke liften als „voertuig” (ruilmiddel) blijven gebruiken. Hetgeen niet wegneemt, dat men de bewegingen van al deze afzonderlijke liften *registreert* ten opzichte van de éne „imaginaire”!

Deze, logisch volkomen geoorloofde, kunstgreep is het nu, die de economen geregeld toepassen, wanneer zij er behoefte aan hebben om zich aan de „geldillusie” — d.w.z. de illusie van het stilstaan van de zelf gekozen lift — te onttrekken en aan een buiten die lift gelegen criterium te toetsen, of en in hoeverre die illusie van de „werkelijkheid” (strikt genomen: van de meest doelmatige illusie!) afwijkt. Hier van een „hardnekkige vergissing van het economisch denken” te spreken, getuigt m.i. van weinig besef voor de *relativiteitsgedachte*, waarop de inzender zich, zoals reeds hierboven werd geconstateerd, juist zelf uitdrukkelijk beroept.

Tenslotte nog dit: zelfs al zou al het voorgaande logisch en kentheoretisch aanvechtbaar zijn, dan nog zou dit m.i. niet afdoen aan de *doelmatigheid* van de in mijn artikel van 22 November jl. bepleite verzekeringsvorm voor de aldaar aangeduide categorie van beleggers. Zou men dit willen tegenspreken, dan zou men op dezelfde „logische” gronden evenzeer de doelmatigheid van *elke* andere belegging dan die in op een vast geldbedrag luidende vorderingen moeten ontkennen. Ik meen te mogen betwijfelen, of de geachte inzender inderdaad ook deze praktische consequentie voor zijn rekening bedoelt te nemen.

's-Gravenhage.

J. G. KOOPMANS.

¹⁾ Het systeem, waarop hier gezinspeeld wordt, is niet het uit de vroegere praktijk bekende zgn. „bimetallisme” (waarbij in feite niet goud en zilver tezamen, maar *alwisselend* of goud of zilver als „valuta” fungerden), maar het indertijd door A. Marshall aanbevolen zgn. „symmetallisme”.

De commerciële organisatie der onderneming, door Paul Mahieu. Uitgeverij N.V. Standaard Boekhandel, Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven.

Het zeer lijvige werk van Prof. Mahieu, dat is gepubliceerd in de reeks Wetenschappelijke Bedrijfsorganisatie, is, ook al is dit niet met zoveel woorden in het voorwoord vermeld, kennelijk bedoeld als beschrijvend studieboek voor hen, voor wie de commerciële organisatie van de industriële onderneming nog geheel of grotendeels terra incognita is.

Als zodanig beantwoordt het zeker aan zijn doel, daar het een uitputtend overzicht geeft van vrijwel alle problemen, die zich in de commerciële organisatie van een industriële onderneming kunnen voordoen.

Het enorme aantal aangesneden problemen, variërend van de meest belangrijke tot de nauwelijks vermeldenswaardige, maakt het voor de schrijver, ondanks de grote omvang van het boekwerk, „practisch onmogelijk op enig probleem werkelijk grondig in te gaan.

Desalniettemin is dit werk voor hen, die zich op de hoogte willen stellen van de problemen, die zich in hun toekomstig arbeidsveld kunnen voordoen, een uitvoerige en dank zij een overzichtelijke indeling, zeer bruikbare wegwijzer, waarin zij talloze wenken kunnen vinden, die hen in hun latere praktijk van nut kunnen zijn.

Doordat de auteur zich de beschrijving tot taak heeft gesteld, waarbij inderdaad praktisch geen facet van de commerciële organisatie aan zijn aandacht is ontsnapt, wordt de inhoud van dit boekwerk gevormd door vaak uitvoerige, zij het veelal generaliserende beschrijvingen van het „hoe” in zijn verscheiden mogelijkheden, waarbij als uitgangspunt is gekozen de commerciële organisatie van de onderneming als producent van verbruiksgoederen.

Dat aan de analyse van de onderliggende principes slechts zeer spaarzaam aandacht is geschonken en aan het „waarom” slechts zelden een uitputtend betoeg is gewijd, is een in het beperkte bestek onvermijdelijk gevolg van de doelstelling van de schrijver.

De uit deze doelstelling voortvloeiende zeer summier behandeling van de fundamentele problemen laat echter bij de op het terrein der commerciële organisatie meer bekende lezer een wat onbevredigd gevoel na.

Zo de schrijver bereid mocht worden gevonden zijn „Commerciële organisatie der onderneming” uit te breiden met een analytische behandeling van de fundamentele problemen, dan waarborgt zijn grondige kennis der materie, dat dan niet alleen de beschrijvende, maar ook de wetenschappelijk analytische literatuur over de commerciële organisatie een waardevolle uitbreiding zal ondergaan.

Helmond.

VAN RHEE.

Geld- en kapitaalmarkt

De geldmarkt.

De geldmarkt was gedurende de tweede helft van December zeer krap. Evenals vorig jaar vond de allerlaatste dagen van het oude jaar een lichte ontspanning plaats, blijkbaar omdat die banken, welke aan „window dressing” doen, in de daaraan voorafgaande dagen hun kasvoorraden reeds zoveel mogelijk hadden laten aangroeien.

De verkrapting manifesteerde zich op 18 December, toen de callgeldrente tot 1 pCt werd verhoogd, terwijl zij reeds de volgende dag op het maximum van 1½ pCt werd gesteld, welk percentage gedurende het verdere verloop van de maand bleef gehandhaafd.

De marktdisconto's bereikten een maximum op 27 December, op welke dag vrijwel alle termijnen tegen 1 9/16 pCt werden aangeboden, vijf- en zesmaandspapier zelfs tegen 1 5/8 pCt.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank van 27 December illustreerde de krappe geldmarktpositie; er bleek nl. voor f 21 mln te zijn verdisconteerd, zodat het op 26 September jl. van 2½ tot 3 pCt verhoogde disconto op de drempel van het nieuwe jaar toch nog enige toepassing heeft gevonden. Het feit, dat tegelijkertijd de saldo's van banken bij de circulatiebank met f 11 mln stegen, is waarschijnlijk als een aanwijzing voor „window dressing” te beschouwen.

Het jaar 1950 heeft geen veranderingen op de geldmarkt gebracht, ook niet na de discontoverhoging van September. In 1951 zal blijken, of de kwantitatieve creditcontrole, die per 1 Januari ingaat, en eventuele verdere discontoverhogingen wel in staat zullen zijn wijzigingen op de geldmarkt teweeg te brengen.

De kapitaalmarkt.

De stemming op de aandelenmarkt was gedurende de laatste beide weken van het jaar vrij vast. Speciaal gold dit voor scheepvaart aandelen, die kennelijk profiteerden van de gunstige berichten van de (tramp)vrachtemarkt en van de verhogingen van tal van lijnvaarttarieven.

Teneinde enige oriëntering omtrent de koersontwikkeling gedurende het verstreken jaar mogelijk te maken, zijn in onderstaande tabel de cijfers van 1949 naast die der beide vorige weken opgenomen. Wij kunnen, wanneer wij het koerspeil per ultimo 1950 met dat van ultimo 1949 vergelijken, een zinsnede uit de „Geld- en kapitaalmarkt” van 4 Januari 1950 betreffende de koersontwikkeling gedurende 1949 vrijwel herhalen, nl. deze: „Een concreter bewijs, dat aandelen onder de tegenwoordige omstandigheden geen devaluatie-hedge meer vormen, is nauwelijks denkbaar”. Hierin behoeft het woord devaluatie slechts te worden uitgebreid tot het algemener begrip: koopkrachtdaling van het geld, omvattend zowel de koopkrachtdaling t.o.v. het buitenland (devaluatie), als die in het binnenland (prijsstijging der goederen). Degene, die per ultimo 1949 een representatief pakket Nederlandse aandelen kocht, had per ultimo 1950, in (gedeprecieerd) geld gemeten, 8 pCt van zijn kapitaal verloren, en in koopkracht — in verband met de daling van de koopkracht van het geld na Korea — een nog aanzienlijker verlies geleden.

Hierbij moet nog worden bedacht, dat juist deze prijsstijging in de tweede helft van het jaar een aantal beleggers (waaronder ook institutionele beleggers) heeft verleid tot aandelenaankopen onder het motief „koopkrachtbehoud”. Uiteraard heeft dit het aandelenkoersniveau een steun gegeven, die het anders had moeten ontberen.

De daling, welke de obligatiemarkt in 1950 te zien gaf, is van relatief bescheiden omvang gebleven. Het is mogelijk, dat in het nieuwe jaar in ons land de verenigbaarheid van een relatief laag renteniveau met het streven naar inflatiebestrijding in het geding kan komen, met name, indien de circulatiebank bittere ernst zou maken met het hanteren van het discontowapen. Men onderschatte echter, alvorens een algemene stijging van de rentestand in 1951 te voorspellen, noch de sterke positie van de Staat als grootdebiteur, noch de vele mogelijkheden, waarover de Minister van Financiën beschikt om, zo hij bij zijn mening blijft dat een lage rentestand wenselijk is, een stijging van de rentestand tegen te gaan.

	30 Dec. 1949	15 Dec. 1950	29 Dec. 1950
Aand. indexcijfers.			
Algemeen	164,3	149,9	151,3
Industrie	229,8	215,3	216,3
Scheepvaart	151,0	166,8	170,9
Banken	135,1	125,6	126,2
Indon. aandelen	66,2	49,3	50,2
Aandelen.			
A.K.U.	187	166	169
Philips	234½	224½	227
Unilever	245	216	220
H.A.L.	163½	175½	183½
Amsterdam Rubber	148½	113½	114½
H.V.A.	165½	106½	109½
Kon. Petroleum	296	292½	298½
Staatsobligaties			
2½ pCt N.W.S.	80 7/8	79 3/16	78½
3—3½ pCt 1947	98½	96 11/16	97 1/16
3 pCt Invest. certif.	98 7/16	97	97 1/8
3 pCt. Dollarlening	98 3/8	96 3/8	95 5/8

J. C. B.

STATISTIEKEN

FEDERAL RESERVE BANKS.
(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudeertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
24 Nov. 1950	21.868	21.333	242	19.296
30 Nov. 1950	21.798	21.261	238	19.569
7 Dec. 1950	21.734	21.183	232	20.239

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
24 Nov. 1950	23.256	18.404	541	16.622
30 Nov. 1950	23.346	18.581	564	16.799
7 Dec. 1950	23.488	18.809	540	17.048

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
23 Nov. 1950	182.785	411.745	60.042	145.400	426.000
30 Nov. 1950	182.785	389.431	60.042	155.900	426.000
7 Dec. 1950	182.785	400.462	60.042	156.400	426.000
14 Dec. 1950	182.785	414.219	60.042	163.100	426.000

Data	Bankbiljetten-circulatie	Deposito's			
		Totaal	Staat	Accords de coop. économique	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458			
23 Nov. 1950	1.452.636	185.018	39	9.574	175.405
30 Nov. 1950	1.502.770	144.734	83	7.613	137.038
7 Dec. 1950	1.511.713	142.094	68	7.211	134.814
14 Dec. 1950	1.509.110	154.419	60	15.495	138.863

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in millioenen ponden).

Data	Metaal-voorraad	Govt debts and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept	Gouden en zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	1,3
6 Dec. '50	0,4	1.345,2	1.350	1.308,0	42,4	1,6
13 Dec. '50	0,4	1.370,2	1.375	1.339,3	36,0	1,4
20 Dec. '50	0,4	1.370,2	1.375	1.351,3	24,1	1,4

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury Special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	—	278,9
6 Dec. '50	581,9	35,9	25,0	668,8	14,2	266,4	302,7
13 Dec. '50	589,5	37,7	25,1	671,6	21,4	266,4	300,6
20 Dec. '50	340,1	36,1	24,9	408,5	13,7	0,4	309,3

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoeft bij resp. in het buitenland en buitenlandse taalmiddelen	Voorschotten in rek. cort (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	153.109	2.744.151
13 Nov. '50	891.748	307.396	959.080	51.852	2.763.410
20 Nov. '50	892.031	382.054	880.537	58.331	2.760.982
27 Nov. '50	891.803	381.642	892.372	62.721	2.795.584
4 Dec. '50	891.564	343.598	945.240	79.127	2.843.567
11 Dec. '50	891.328	380.390	922.928	60.837	2.790.746
18 Dec. '50	891.051	337.905	933.908	70.002	2.796.150
27 Dec. '50	891.279	340.534	966.706	73.922	2.910.995

Data	Saldi in rekening courant					
	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46	—	—	—	—	—	—
13 Nov. '50	215.801	1387.860	578	37.663	373.663	432.030
20 Nov. '50	375.180	1316.866	29	40.823	406.815	267.152
27 Nov. '50	316.343	1316.856	29	43.825	447.473	253.319
4 Dec. '50	279.145	1318.129	—	30.580	468.557	255.733
11 Dec. '50	258.985	1318.129	—	49.126	491.184	285.895
18 Dec. '50	271.388	1318.129	—	24.375	392.790	276.718
27 Dec. '50	158.652	1318.117	—	35.139	411.156	317.947

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	15 Dec. 1950	7 Dec. 1950
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank	f 269.772.297,76	f 267.978.177,27
Saldo van 's Rijks schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 20.877.796,35	„ 19.592.339,37
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 286.794.827,12	„ 435.202.134,14
Voorschotten op ult. Nov., resp. Oct., '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Vordering in rek. courant op: V.S. Indonesië	„ 53.455.002,15	„ 53.455.002,15
Suriname	„ 10.466.428,51	„ 10.524.155,05
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 503.600.971,17	„ 502.741.409,62

Verplichtingen	15 Dec. 1950	7 Dec. 1950
Voorschot door De Nederlandsche Bank verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank in rekening courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1983.067.600,—	f 1977.370.800,—
Schatkistpromessen bij De Nederl. Bank ingevolge overeenkomst van 26 Febr. 1947	„ 1350.000.000,—	„ 1350.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank is geplaatst nihil)	—	—
f 4.673,4 mln w.o. garantie Bretton Woods f 1.245 mln.	„ 3428.400.000,—	„ 3453.600.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 132.955.130,—	„ 134.349.462,—
Schuld op ult. Nov., resp. Oct. '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 180.233.340,52	„ 181.145.151,87
Schuld in rek. courant aan: V.S. Indonesië	—	—
Suriname	„ 3.727.937,67	„ 3.681.772,31
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 49.127.611,81	„ 37.915.595,40
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 219.431.535,72	„ 355.931.508,33
Andere staatsbedrijven	—	—
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 1122.204.505,13	„ 1126.982.148,3

KATOENAREEAAL EN -PRODUCTIE¹⁾.

Werelddelen en landen	Areaal (in duizenden acres)				Productie (in duizenden balen) ²⁾			
	gemidd. 1935-39	1948	1949 ³⁾	1950 ³⁾	gemidd. 1935-39	1948	1949 ³⁾	1950 ³⁾
Noord-Amerika:	28.624	24.080	28.807	20.375	13.523	15.502	17.174	10.983
w.o. Mexico	725	1.050	1.446	1.800	334	570	985	1.040
Verenigde Staten	27.788	22.921	27.230	18.429	13.149	14.877	16.128	9.869
Europa	372	552	601	605	147	161	159	179
U.S.S.R.	5.087	4.100	4.550	5.600	3.430	2.600	2.700	—
Azië:	33.805	21.885	21.720	25.366	9.038	5.509	5.800	6.908
w.o. Turkije	667	734	885	920	249	308	436	450
China en Mandsjoerije	7.038	6.300	5.300	—	2.855	2.115	1.700	—
India	24.204 ⁴⁾	11.055	11.500	13.200	5.348 ⁴⁾	1.960	2.300	2.650
Pakistan	—	2.800	2.866	2.935	—	832	1.000	1.100
Zuid-Amerika:	7.060	5.993	6.448	6.477	2.716	2.358	2.355	2.555
w.o. Argentinië	770	1.150	1.200	1.200	289	450	575	500
Brazilië	5.562	4.100	4.500	—	1.956	1.500	1.385	—
Afrika en Oceanië:	6.176	6.320	6.644	6.947	2.840	3.042	3.002	3.250
w.o. Uganda	1.477	1.555	1.628	1.550	281	327	283	275
Egypte	1.821	1.496	1.756	2.050	1.893	1.836	1.796	2.000
Wereldtotaal (inclus. andere landen)	81.142	62.930	68.770	65.370	31.694	29.170	31.190	26.925

Bron: U.S. Department of Agriculture.

¹⁾ De jaren beginnen op 1 Augustus.²⁾ Productie in balen van 478 lb netto tot 1946 en van 480 lb daarna. De vermelde jaren hebben betrekking op oogstjaren, waarin het grootste deel van de oogst werd geoogst.³⁾ Voorlopige cijfers.⁴⁾ De cijfers voor Pakistan zijn opgenomen onder India.

= Gegevens ontbreken.

Zojuist verscheen:

Vorming en training van het Bedrijfskader

door J. G. SCHREUDER

De auteur — Hoofd B.K.T. bij de Staatsmijnen in Limburg — was vrijwel vanaf het begin van de ontwikkeling van de B.K.T. in Nederland bij dit werk betrokken. Hij kon zich in tal van bedrijfstakken een oordeel vormen over de vraagstukken, die met de B.K.T. samenhangen.

Uit de inhoud:

Achtergrond van Bedrijfskadertraining.
Algemene opzet van Bedrijfskadertraining.
Werk-instructie.
Werk-methoden.
Werk-verhoudingen.
Vorming en Training.

Prijs f 7.90 gebonden.

Mogen wij alsnog uw aandacht vestigen op onze advertentie in het nummer van 20 December? Helaas was in dit nummer geen bestelkaart bijgevoegd. Mocht dit uw bestelling verhinderd hebben, doe het dan alsnog op de in dit nummer bijgevoegde bestelkaart.

De Wester Boekhandel

Nieuwe Binnenweg 331,

ROTTERDAM

gespecialiseerd op
economisch gebied.

Diversen

Aangeboden BUICK type 1946. Technisch onderzoek toegestaan. Br. onder no. ESB 1-2, bur. v. d. bl. Postbus 42, Schiedam.

ADVERTEER IN DE
E.-S.B.

Groothandel

IN DIT NUMMER:

Het stempel der bewapening
Nederland heeft een credit-post
Het grondstoffenprobleem
Wereldmarkt-perspectieven
België 1950/51
Oud-Nieuw in Z.-Amerika
Handel in nieuwe geneesmiddelen
Techni Show '51
Vormgeving
Is verpakking een wetenschap?
Nieuwe artikelen
Handelscontacten

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS SCHIEDAM

Bij voldoende

deelname van Handel, Industrie en Landbouw, organiseert het CIHAN in 1951 de Ned. inzendingen naar de

TORONTO FAIR

(Canadian International Trade Fair)

28 Mei - 8 Juni 1951

- Branche-gewijze indeling
- Ned. Overheid geeft gratis expositieruimte
- CIHAN regelt voor alle deelnemers: standhuur, opbouw, in- en uitvoerformaliteiten, verschepping, verblijfsdeviezen etc.
- Definitieve aanmelding vóór 25 Januari a.s.
- Samenwerking m. d. Ned.-Canadese K.v.Kooph.

Alle inlichtingen telefoon 77.19.58 (K 1700)
Afd. Buitenl. Jaarbeurzen en Expositie. Kantoor 9 - 16.30

CENTRAAL INSTITUUT TER BEVORDERING V. D. BUITENLANDSE
HANDEL (CIHAN) - DEN HAAG - BEZUIDENHOUTSEWEG 64

Beschikbare krachten

Economisch-Juridisch adviseur, Dr., te Den Haag, kan door zijn kantoor, dat op goede stand gelegen is, op zeer aanneemelijke voorwaarden de werkzaamheden, verbonden aan het secretariaat, en de overige administratie van een

INSTELLING of VERENIGING

— of werkzaamheden van overeenkomstige aard — doen verzorgen, een en ander eventueel volledig onder zijn leiding. Br. onder no. ESB 1-3, Bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

West-Indië

Welke firma, met vestigingen in West-Indië, kan aldaar een energieke kracht plaatsen? Wil van betrekking veranderen naar de tegenwoordige leidende administratieve functie niet voldoende perspectief biedt. Einddiploma H.B.S., 31 jaar, gehuwd, gewend met personeel om te gaan, vlót correspondent (Eng.-Frans), tropenervaring.

Br. onder no. ESB 1-1, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, n.v.

DEVIEZĒNBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

Meer dan 100 kantoren
in binnen- en buitenland

HANDELSBEMIDDELING

FINANCIERING VAN
IM- EN EXPORTTRANSACTIES

DE N.V. BILLITON MAATSCHAPPIJ

roept sollicitanten op voor een

LEIDENDE FUNCTIE

bij de

commerciële dienst

van haar Hoofdkantoor te 's-Gravenhage.

In aanmerking komen alleen personen met grote ervaring op gebied van binnenlandse en buitenlandse grondstoffenmarkten en met degelijke kennis van aanverwante gebieden. Leef-tijd minstens 35 jaar.

Sollicitaties met volledige beschrijving, levensloop enz., worden ingewacht bij bovengenoemd Hoofdkantoor,

Louis Couperusplein 19, 's-Gravenhage.

CHEF DE BUREAU

gezocht voor binnenkort door Amsterdamse Confectie-fabriek.

Sollicitanten dienen op de hoogte te zijn van mod. bedrijfsadministratie, sociale wetten, loonadmin., be-lastingzaken en doorschrijfapparaatuur.

Br. met zeer uitv. inl., o.a. loopbaan, opleiding, di-ploma's en verl. salaris, onder no. 876, Adv.bur. Sug-gestief, Keizersgracht 332, Amsterdam.

Voor de Rijksdienst voor het Nationale Plan worden gevraagd:

WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKERS

voor de Afdeling Sociaal-Economisch onderzoek.

Vereist: sociaal-economische opleiding met een brede belangstelling en zo mogelijk ervaring op het gebied van sociaal-economisch onderzoek. Ook bouwkundige en landbouwkundige ingenieurs, die speciale studie op dit gebied hebben gemaakt (Delft - Prof. v. Lohuijzen, Wageningen - Prof. Hofstee) kunnen in aanmerking komen.

Sollicitaties onder motto D/RNP-51 te richten tot de Centrale Personeelsdienst, Binnenhof 4, te 's-Gravenhage.

Bij de Dienst van Stadsontwikkeling en Wederopbouw kan een

**Jurist, economisch drs. of
candidaat-notaris**

worden geplaatst, met ervaring op financieel en econo-misch gebied, voor de vervulling van de functie van Chef van het Adviesbureau Financiering Opbouw. Kennis van het Hypotheekwezen strekt tot aanbeveling.

De benoeming zal geschieden in vaste dienst tegen een nader overeen te komen salaris.

Soll. op zegel te richten tot B. en W. en in te zenden aan het Bur. Personeelvoorz., kamer 331, Raadhuis, binnen 14 dagen na deze oproep, onder No. 378.

Internationaal georiënteerde Bankinstelling te Amsterdam zoekt een

CHEF

voor haar

afdeling wisselarbitrage

Ervaren arbitrageanten, die zich in staat achten zelfstandig leiding te geven aan de uit-bouw dezer afdeling, kunnen sollicitatiebrieven richten onder no. L.X. 1427 aan Adv.-Bur. de Bussy, Rokin 60, Amsterdam.

**Economisch - Statistische
Berichten**

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar, voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangelekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.